

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra filozofie a společenských věd

Aplikace teorie spravedlivé války na arabsko-izraelský konflikt:

šestidenní válka

Diplomová práce

Autor: Martin Řehák

Studijní program: Učitelství pro základní školy (2. stupeň)

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – dějepis,
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – výchova k občanství

Forma: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Zadání diplomové práce

Autor: Martin Řehák

Studium: P16P0314

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - dějepis, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka

Název diplomové práce: **Aplikace teorie spravedlivé války na arabsko-izraelský konflikt: šestidenní válka**

Název diplomové práce AJ: The Just War Theory and the Six-Day War

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Teorie spravedlivé války je etickou naukou, která hodnotí válečný konflikt prostřednictvím několika kritérií. Tato kritéria rozděluje do dvou kategorií, tzv. právo na válku a právo ve válce. V práci budou jednotlivé body teorie představeny a podrobně rozeberány. Nakonec dojde k aplikaci teorie na jeden z konfliktů arabsko-izraelských válek, konkrétně šestidenní válku. Cílem je zhodnotit, nakolik byly reálné události v souladu s teorií.

BROŽ, Ivan, Arabsko-izraelské války: 1948-1973, Praha, 2010.

COATES, A.J. The Ethics of War. Manchester: 1997.

COLIN, Shindler, A History of Modern Israeel, Cambridge, 2008.

ČEJKA, Marek, Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno, 2005.

HERZOG, Chaim, Arabsko izraelské války, Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost, Praha, 2008.

LEE, Steven. Ethics and War: An Introduction. Cambridge: 2012

KURTULUS, Ersun. 2007. The Notion of a "Pre-Emptive War:" the Six-Day War Revisited. The Middle East Journal 61 (2), s. 220-238.

RAWLS, John. Právo národů. Praha: 2009 VELEK, Josef, Kapitoly z teorie spravedlivé války. Praha: 2015.

WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: 2019.

Zadávací pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. Jaroslav Daneš, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou závěrečnou práci na téma *Aplikace teorie spravedlivé války na arabsko-izraelský konflikt: šestidenní válka* vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 26. 5. 2023

Martin Řehák

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval Mgr. et. Mgr. Michalu Rigelovi, Ph.D. za cenné rady, odborné připomínky, a především trpělivost a ochotu při vedení mé diplomové práce.

Anotace, klíčová slova

ŘEHÁK, Martin. *Aplikace teorie spravedlivé války na arabsko-izraelský konflikt: šestidenní válka*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 71 s. Diplomová práce.

Tato diplomová práce představuje Teorii spravedlivé války. Jedná se o etickou nauku, která hodnotí válečný konflikt prostřednictvím několika kritérií. Tato kritéria rozděluje do dvou kategorií, tzv. právo na válku a právo ve válce. Práce jednotlivé body teorie podrobně rozebírá a aplikuje na jeden z konfliktů arabsko-izraelských válek, konkrétně šestidenní válku. V té Izrael překvapivým útokem výrazně oslabil nepřítele a převrátil poměr sil v následujících dnech konfliktu. Hlavní pozornost se zaměřuje na určení, byl-li tento útok preemptivním úderem a do jaké míry byl útok Izraele ospravedlnitelný.

Teorie spravedlivé války, preemptivní útok, Izrael, arabsko-izraelský konflikt, šestidenní válka

Anotation, key words

ŘEHÁK, Martin. *The Just War Theory and the Six-Day War*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2023. 71 pp. Diploma

The Diploma thesis presents the just war theory. It is a discipline of ethics that evaluates war conflict via several criteria. It divides these criteria into two categories, the so-called “right to go to war” and “right conduct in war”. This work analyzes individual points of the theory in detail and applies it to one of the conflicts of the Arab-Israeli wars, namely the Six-Day War. In that, Israel greatly weakened the enemy with a surprise attack and overturned the balance of power in the following days of the conflict. It mainly focuses on determining if the attack was a preemptive strike and to what extent was Israel's attack justified.

Just war theory, preemptive strike, Israel, Arab-Israeli conflict, Six-Day War

Obsah

Úvod	8
1. Morálka vs. válka	10
2. Teorie spravedlivé války	12
2.1. Jus ad bellum	12
2.1.1. Spravedlivý důvod	13
2.1.2. Legitimní autorita	17
2.1.3. Správný záměr	19
2.1.4. Poslední možnost	20
2.1.5. Princip proporcionality	23
2.1.6. Dostatečně vysoká pravděpodobnost úspěchu	24
2.2. Jus in bello.....	26
2.2.1. Princip rozlišování.....	27
2.2.2. Princip proporcionality	29
2.3. Zásada nezávislosti.....	30
3. Šestidenní válka.....	32
3.1. Arabské země před válkou.....	34
3.2. Izrael před válkou.....	35
3.3. První střetnutí	37
3.4. Úder izraelského letectva	40
3.5. Pozemní boje	41
3.6. Mezinárodní ohlas na vypuknutí války	43
3.7. Sinajské tažení.....	44
3.8. Západní břeh Jordánu	45
3.9. Golanské výšiny.....	46
3.10. Výsledek války a mírová jednání	47
4. Analýza souladu s principy spravedlivé války	50
4.1. Spravedlivý důvod.....	50
4.2. Správný záměr.....	53
4.3. Legitimní autorita.....	55
4.4. Poslední možnost a preemptivní úder	56
4.5. Proporcionalita cílů a prostředků	59
4.6. Dostatečně vysoká pravděpodobnost úspěchu	62
4.7. Princip rozlišování	63
5. Závěr	65
Seznam pramenů a literatury.....	67

Úvod

Situace na Blízkém východě je častým předmět novinových zpráv. Pro nezasvěceného laika je těžké se orientovat v průběhu, jednotlivých stranách i jejich motivacích. I v současnosti je v oblasti tzv. „horká půda“ a raketové útoky z jedné či druhé strany nejsou výjimkou. Kde ale tento konflikt pramení a jak se vlastně vyvíjel?

Práce se zaměří na šestidenní válku. Co k ní vedlo, jak probíhala, jakou roli v ní hrály západní státy a mezinárodní organizace, jaké měla výsledky a jak situaci v oblasti ovlivnila. Hodnocena však nebude jen z historického hlediska. Práce pohlédne na tuto válku optikou teorie spravedlivé války. Filosofickou doktrínou, která se snaží definovat podmínky, při jejichž splnění může být vojenská intervence ospravedlnitelná. Jednotlivé principy budou podrobně představeny každý zvlášť. Tyto principy je ale těžké zobecnit, neboť jsou za rozdílných okolností proměnné. Proto se pokusíme jednotlivé body teorie aplikovat přímo na konkrétní konflikt.

Text je členěn do tří základních kapitol. První z nich představuje onu teorii spravedlivé války. Dělí ji na dvě části, tedy právo válku zahájit a právo válku vést. Druhá, více historická část, zkoumá konkrétní konflikt; šestidenní válku. Hledá jednak historické souvislosti, geopolitické reakce, ale také skutečnosti, které jsou pro hodnocení teorie podstatné. Neboť v závěrečné pasáži půjde o skloubení prvních dvou částí. Text se snaží jednotlivé body teorie aplikovat na tento konflikt a zhodnotit, jestli byly naplněny.

Nejpalčivější otázkou šestidenní války je, zdali měl Izrael právo útok zahájit. Sám ho pak ospravedlňoval preemptivním útokem a odvrácením vlastního zničení. Jednalo se ale vskutku o preemptivní útok? Odvrátil skutečnou hrozbu likvidace státu Izrael? Někteří vojenští i političtí představitelé Izraele zpětně uznali, že Egypt neměl v bezprostřední době plán na přímý útok. Někteří dokonce zpochybňují názory o celkovém ohrožení Izraele.¹ Ale je vojenské nebezpečí to jediné, co může suverénní stát ohrožovat, nebo arabské státy vyvíjely na Tel Aviv nepřiměřený tlak a k válce tak dojít muselo? Práce se bude snažit zhodnotit soulad jednotlivých bodů teorie spravedlivé

¹ RYAN, L. Joseph. The Myth of Annihilation and the Six-Day War. *Worldview*. 9/1973, roč. 16, s. 41.

války se šestidenní válkou. Hlavní otázkou tedy zůstává: Byla šestidenní válka vedena v souladu s teorií spravedlivé války?

Zdroji pro zodpovězení těchto otázek budou odborné publikace a články, které se touto filosofickou doktrínou zabývají. Stěžejním autorem bude přední teoretik spravedlivé války Michael Walzer.² Využity budou ale také některé rezoluce Valného shromáždění a Rady bezpečnosti Organizace spojených národů. Část o samotném konfliktu bude vycházet z odborných historických titulů z nichž dominantní budou publikace Marka Čejky a kniha bývalého izraelského prezidenta Chaim Herzoga.

Pokrytí literatury obou základních témat práce (teorie spravedlivé války, šestidenní válka) je bohaté. Teorie spravedlivé války je v současnosti hodně diskutovanou a aktuální morální koncepcí. Nosným sloupem je již zmiňovaný Walzer, ale zajímavé a nové pohledy přinášejí i jiní teoretikové spravedlivé války. Někteří z nich se dokonce v několika bodech nebojí Walzerovi odporovat či ho doplňovat. Autor tohoto textu se však sám se strukturou Michaela Walzera ztotožňuje a přejímá ji. Odborná literatura dějin Blízkého východu i arabsko-izraelského konfliktu je také vcelku rozmanitá. Ať už se jedná o rozsáhlé tituly popisující historii jednotlivých států či národů, nebo o díla zaměřená na válečnou historii.

² Michael Walzer (1935) je emeritním profesorem společenských věd na univerzitě v Princetonu. Je autorem mnoha knih z oblasti spravedlivých a nespravedlivých válek, nacionalismus, etnicity, ekonomické spravedlnosti, radikalismu, tolerance a politického závazku. Dodnes vydal dvacet sedm knih a více než tři sta článků, esejí a knižních recenzí.

1. Morálka vs. válka

Ozbrojené a válečné konflikty byly a jsou součástí lidstva. Již od prvních zmínek o lidské civilizaci byla válka tradičním nástrojem řešení konfliktů. Jako aktivitu člověku vlastní vnímá soupeření a válčení například Thomas Hobbes se svým „*homo homini lupus est.*“ Ten však na přirozenost nenahlíží morálním soudem. Pro skupinu realistů je tak válku nemožné posuzovat optikou morálky. Dokonce morálku označují za prostředek moci, které ji využívají ve svůj prospěch.³ Na druhém břehu a v přímém rozporu stojí pacifisté, kteří válku odmítají za jakékoliv situace. Nikdy ji nelze morálně ospravedlnit, jelikož při každé válce budou umírat a trpět nevinní lidé. Podle pacifistů tak nelze rozdělit války na spravedlivé a nespravedlivé. Tento směr začal sílit zejména kvůli otřesným konfliktům dvacátého století, především pak kvůli hrůzám holokaustu. Podobné myšlenky bychom však mohli nalézt už u Hobbesova současníka Johna Locka, který teorii společenské smlouvy postavil poněkud jinak.⁴ Najít kompromis mezi těmito dvěma myšlenkovými směry se snaží právě teorie spravedlivé války. Ta nepopírá válku jako součást lidského života, ale snaží se najít, co je na válce ospravedlnitelné. Rozlišovat mezi realistickými myšlenkami přirozenosti války a mezi pacifistickým odmítáním násilí je pro tuto doktrínu irelevantní.⁵ Když uznáme existenci válek, musíme začít rozlišovat morální a nemorální. Myšlenka, že válkou lze dosáhnout míru je radikální, ale nutnost rozlišování morálky to tím nijak nesnižuje.⁶

Pro přiblížení myšlenek realismu si podobně jako nejvýznamnější autor v oblasti teorie spravedlivé války ve dvacátém století, Michael Walzer, vypůjčíme Mélský dialog z Thúkydidových *Dějin peloponéské války*. Tento fiktivní rozhovor dvou athénských generálů, kteří se snaží vyjednávat se zástupci ostrovního státu Mélos, ukazuje myšlenky Thúkydidova realismu. Jakožto hlavní hybnou sílu označují oba protagonisté dialogu sílu a moc. A zároveň se odprošťují od potřeby nahlížet na situaci s morálkou. Každý, kdo má moc, by podle nich totiž jednal stejně: „*Nepronášejíme žádná hezká slova o spravedlnosti.*“

³ SUTOR, Bernhard. Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení. Praha: Filosofia, 2014. s. 273.

⁴ Tamtéž, s. 273.

⁵ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 537-539.

⁶ MARGALIT, Avishai. On Compromise and Rotten Compromise. Princeton: Princeton University Press, 2010. s. 132.

*Z naší strany si nebudeme nic předstírat – poté, co jsme porazili Peršany, je naše říše zasloužená; nesmíte tvrdit, že když jste nijak neublížili athénskému lidu, máte právo, abychom vás nechali na pokoji. Místo toho budeme mluvit o tom, co je dosažitelné a co je nutné. Protože taková válka ve skutečnosti je: kdo je mocný, dělá si, co chce, a slabý ustoupí.*⁷ Realismus tak na celý konflikt nahlíží z obou stran dosti podobně. Mélané mají povinnost se bránit, Athéňané však mají povinnost rozšiřovat svoji říši. Vždyť nezávislost malého státu může poukázat na slabost Athén.⁸ Walzer však nachází v řeči obou generálů známky netrpělivosti a upřímnosti, spíše než absenci morálky.⁹ Opačně však Thúkydida pravděpodobně pochopil jeho překladatel Thomas Hobbes, který morálku jako filosofickou kategorii v podstatě vyloučil. Z jeho teorie společenské smlouvy vyplývá, že válka je přirozeným stavem, vždyť nastává „*Bellum omnium contra omnes*.“¹⁰ Mír a řád nad společnostmi může podle Hobbese přinést jenom panovník. Panovníci však mezi sebou mír udržet nemohou, neboť jeden pro druhého představují hrozbu. Důsledkem války všech proti všem, je vymizení spravedlnosti a zároveň nespravedlnosti. Ve válce neexistuje „správný“ a „nesprávný“, „dobrý“ a „špatný.“ Ve válce se uznávají jen dvě ctnosti: „násilí“ a „lest.“¹¹ Pro toto dosti znepokojující tvrzení má Hobbes jednoduché opodstatnění: „*Tam, kde není obecná moc, není zákon, a kde není zákon, není ani nespravedlnost.*“¹² S teorií spravedlivé války ve dvacátém století je realismus neslučitelný. Tím, že realismus v podstatě morálku vylučuje, nehledě na důvody, ze kterých tak činí, nepřipouští existenci chování, které je nelidské a odsouzeníhodné. V extrémním případě by se tak ve jménu realismu mohla páchat veškerá zvěrstva, a ještě k tomu s honosným heslem, že nic nelidského vlastně neexistuje.

Na opačném břehu stojí pacifismus. Jednoduše řečeno, ten válku odmítá za jakýchkoliv okolností. Respektive nikoliv jen válku, ale jakékoliv zabíjení či použití násilí. Nejenže takové jednání odmítá, ale odsuzuje ho jako striktně nemorální. Můžeme vidět určitou paralelu s realismem. Realismus odmítá situaci vůbec morálně posuzovat, oproti tomu pacifismus odmítá morálku rozlišovat a válku vždy odsoudí plošně. Míru by

⁷ THÚKYDIDÉS, Dějiny peloponéské války. Praha: Odeon, 1977. s. 356.

⁸ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 46.

⁹ Tamtéž, s. 49.

¹⁰ HOBBS, Thomas, Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického. Praha: OIKOYMENH, 2009. s. 89.

¹¹ Tamtéž, s. 90.

¹² Tamtéž, s. 90.

se vždy mělo dosáhnout mírovými a nenásilnými prostředky, válka tak vždy bude špatné řešení s absencí morálky. Vždy, včetně případů obrany, potrestání viníků nebo třeba odvrácení války samotné. Pacifismus nám tak vlastně předkládá, že násilí se nemáme, respektive nesmíme bránit. To samotné se stává kritikou pacifismu. Pacifismus nezpochybnuje právo na násilí, odebrává nám však právo na obranu tohoto práva.¹³ Ani tento směr tedy nemůže pro teorii spravedlivé války představovat zásadní přínos. Vždyť jejím cílem je nalézt okolnosti, kdy je válka „správná.“

2. Teorie spravedlivé války

Válka jako taková představuje pro člověka zlo a utrpení. Ne vždy však účastníci války mohou ovlivnit skutečnost, že se součástí války stali. Teorie spravedlivé války jakožto filosofická doktrína, se snaží určit, za jakých okolností může být válečný konflikt ospravedlnitelný. Nesnaží se však přehlížet amorální aspekty války a oprostít se od důsledků válečného konfliktu. Zároveň však odmítá zařadit použití jakékoliv fyzické síly jako čistě negativní a společensky nepřijatelné. Teorie se tak ze své podstaty nepokouší o vytvoření morálního žebříčku, ale reflektuje spíše etické hodnoty současného světa. Teorie se v podstatě skládá ze dvou faktorů morálnosti válečného konfliktu. První hledá odpovědi na otázky, kdy je „správné“ vojenskou sílu použít (*jus ad bellum*). Vychází z představy, že existuje násilí či nebezpečí, kterému musíme vzdorovat a k tomuto účelu můžeme použít vojenské síly.¹⁴ Když ale k použití takové síly dojde, druhým faktorem tak logicky musí být úvahy o způsobu použití (*jus in bello*).

2.1. Jus ad bellum

Tradičně se v části *jus ad bellum* uvádí principů šest. Abychom mohli o válce hovořit jako o spravedlivé, musí všech těchto šest principů naplňovat, ale zároveň, jak

¹³ NARVESON, Jan. Pacifism: A Philosophical Analysis. *Ethics*. 4/1965, roč. 75, s. 259-271.

¹⁴ VELEK, Josef. Kapitoly z teorie spravedlivé války. Praha: Filosofia, 2014. s. 20.

zdůrazňuje Velek, musí být ve vzájemném souladu a žádný z nich nesmí mít při rozhodování války započít výrazně větší význam než ostatní principy. Jedná se o následující principy: Pro použití vojenské síly existuje reálný důvod k jejímu ospravedlnění – **spravedlivý důvod**; Rozhodnutí o použití takové síly vychází z legitimní autority, která má k takovým rozhodnutím pravomoci – **legitimní autorita**; Využití vojenské síly výhradně k naplnění spravedlivého důvodu – **správný záměr**; Použití vojenské síly následuje až po selhání všech ostatních možných řešení – **poslední možnost**; Užití vojenské síly slouží k ochraně lidských práv a v případě kolize s ostatními právy chrání ta nejvíce hodnotná – **princip proporcionality**; Užití vojenské síly musí být reálným východiskem ze situace – **dostatečně vysoká pravděpodobnost úspěchu**.¹⁵ První tři principy hledají možné ospravedlnění a další tři hledají spíše budoucí důsledky použití samotné vojenské síly.

2.1.1. Spravedlivý důvod

Spravedlivý důvod je nárožním kvádrem teorie spravedlivé války. Už u prvního principu však narážíme na problém, co takový spravedlivý důvod vlastně může, a naopak nemůže být. Samotný spravedlivý důvod nám však nemůže stačit a musíme nalézt jednak způsob spravedlivého vedení války, ale také jejího spravedlivého ukončení. Kdybychom se pro teorii spravedlivé války spokojili jen s tímto prvním principem, dost těžko bychom si mohli představit, že bude válka spravedlivá pro obě strany. Spravedlivý důvod pro jednu stranu nebude korespondovat s názorem strany druhé, která ho tak nebude považovat za spravedlivý. Užití spravedlivého důvodu jednou či druhou stranou tak může být válka vnímána pohledem druhé strany nespravedlivě. Spravedlivým důvodem k použití vojenské síly je dle Veleka: „...*nástroj individuální a kolektivní sebeobrany nějaké kulturně specifické politické společnosti proti již probíhající agresi, která může různým způsobem ohrožovat právo na život a svobodné utváření života obyvatel napadeného státu.*“¹⁶ Problém však přichází s mezinárodním chápáním a vymezením pojmu *agrese*. Walzer vidí agresi v přímém rozporu s mírem. Nebýt *agrese*, nemohli

¹⁵ VELEK, Josef. Kapitoly z teorie spravedlivé války. Praha: Filosofia, 2014. s. 45.

¹⁶ Tamtéž, s. 47.

bychom znát ani mír.¹⁷ Mír ale neznamená pouze nebojovat. Znamená absenci agrese. Agrese, podle Walzera, působí zlo a ohrožuje práva lidí, kteří jsou pro jejich zachování nuceni riskovat životy. Vystaví tak občany Sofiině volbě mezi svými právy nebo svými životy. Způsob, jakým se s nastalou situací vypořádají, může být různý. Někdy se podvolí agresorovi, jindy, jako například v situaci z mélského dialogu Mélané, se rozhodnou bojovat. Záleží pochopitelně na jejich vojenské, morální a materiální síle. V takovém případě je obrana však vždy ospravedlnitelná, dle Walzera dokonce: „...*vzhledem k takové tvrdé volbě je boj morálně preferovanou reakcí.*“¹⁸ Sám si tím však mírně protiřečí, mohlo by totiž dojít ke kolizi s principem přiměřené šance na úspěch.¹⁹

Samotná definice agrese je však stále nejasná. Agrese jako taková byla v roce 1977 definována rezolucí Valného shromáždění OSN č. 3314 a to s tímto zněním: „*Aggression is the use of armed force by a State against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another State, or in any other manner inconsistent with the Charter of the United Nations...*“²⁰ tedy jako použití vojenské síly jednoho státu proti druhému státu a jeho nárokům, či případně použití takové síly v rozporu s Chartou OSN. Ve třetím článku pak vyjmenovává konkrétní akty agrese jako je invaze, bombardování, námořní blokáda a další druhy vojenského útoku. Pro posuzování šestidenní války z hlediska teorie spravedlivé války bude důležitý druhý článek této rezoluce, který agresí podmiňuje mimo jiné *prvním použitím vojenské síly.*²¹ Tato definice se však zdá být nedostačující, pojednává totiž jen o použití vojenské síly a zbraní. Opomíjí tak jiné druhy agrese, jako například ekonomickou či nepřímou agresí. Další výraznou snahou agresí definovat je Římský statut Mezinárodního trestního soudu z roku 1998. Ten ustanovil Mezinárodní trestní soud (dále jen ICC), který má, mimo jiné, v budoucnu stíhat i agresí. Problémem však zůstává definice zločinu agrese. K tomu byla dokonce ustanovena *zvláštní pracovní skupina pro zločin agrese.*²² ICC se tak stává v ohledu posuzování agrese poněkud bezzubým orgánem. Dalším posunem byla

¹⁷ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 113.

¹⁸ Tamtéž, s. 113.

¹⁹ Viz kapitola 3.1.6.

²⁰ Definition of Aggression Resolution 3314. Official Documents United Nations General Assembly. Dostupné online např. z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement>

²¹ Tamtéž, článek 2.

²² ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2002. s. 124-125

konference v Kampale roku 2010, kde byla definice agrese rozšířena následovně: „*Zločin agrese znamená plánování, přípravu, zahájení nebo provedení útočného činu, který svou povahou, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty Organizace spojených národů, osobou v postavení, které jí umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce.*“²³ Pojem agrese jako mezinárodní zločin je tak značně komplikovaný, můžeme však vycházet z obecných představ vycházejících z představených zdrojů, o použití vojenské síly proti státu, jeho svrchovanosti, územní celistvosti, blokády či organizování nebo podpora ozbrojené skupiny na území jiného státu. Sama Rezoluce 3314 dokonce ve čtvrtém článku dodává, že výčet aktů agrese není dostatečný.²⁴ Stejně tak musíme pracovat s různými druhy agrese a počítat i s použitím různých prostředků, tedy od diplomatického vydírání až po použití samotné vojenské síly. Sebeobranu, která by měla být oním spravedlivým důvodem, tak můžeme ospravedlnit nejen v případě obrany již napadeného státu. Spravedlivým důvodem by mohla být sebeobrana i v případě, kdy jeden stát „pouze“ umožňuje ohrožovat životy občanů daného státu. Stejně tak se o sebeobranu může jednat v situaci, kdy agresor postupuje s očividným cílem neohrožovat životy obyvatel, ale i narušení územní celistvosti může být vnímáno jako agrese.

Použití vojenské síly lze však ospravedlnit i v případě ochrany občanů žijících v jiném státě za předpokladu, že jsou systematicky a ve velkém měřítku ohrožováni na životech z důvodu jejich národnosti.²⁵ Agrese je jako zločin vnímána právě pro volbu, před níž staví občany napadeného státu. Bránit stát, ve kterém budují svůj osobní i společenský život, ale riskovat přitom své životy. Velek tak správně poznamenává, že rozhodnutí bránit tyto hodnoty, bránit svůj stát, jsou podmiňující pro agresi. V případě, že by obyvatelé napadeného státu v obraně státu a hodnot, které pro ně má, nespatriovali nutnost, spravedlivý důvod by tak ztratil smysl. Těžko bychom pak mohli agresi označit za zločin.²⁶

²³ Sdělení č. 29/2018 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí změn Římského statutu Mezinárodního trestního soudu týkajících se zločinu agrese, přijatých v Kampale dne 11. června 2010.

²⁴ Definition of Aggression Resolution 3314. Official Documents United Nations General Assembly. Dostupné online např. z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement>, článek 4.

²⁵ VELEK, Josef. Kapitoly z teorie spravedlivé války. Praha: Filosofia, 2014. s. 50-51.

²⁶ Tamtéž, s. 52.

Dle Charty OSN je válka přípustná v jednom jediném případě, a to v sebeobraně, a pod mandátem Rady bezpečnosti OSN.²⁷ Jak ale například Lee upozorňuje, sama Charta OSN je v některých bodech nepřehledná či dokonce protichůdná. Kdy ve 4. článku druhého oddílu zakazuje jakékoliv války, aby pak v článku 51 válku v sebeobraně povolila.²⁸ Ani tento důvod však nemůže být dostačující, vylučuje totiž mnoho hraničních a nejasných situací. Typickým příkladem může být dlouhotrvající konflikt států, které jsou de iure ve válečném stavu neustále, ale boje probíhají s velkými časovými prodlevami. V takovém případě je pak obtížné určit zahájení útoku, nebo chceme-li, agrese. Za válečného stavu předpokládáme různé menší potyčky, většinu z nich však ani jedna ze stran nepovažuje za „začátek“ nové války. Je tedy těžké určit, co bylo onou pověstnou kapkou v poháru trpělivosti, a tedy důvodem zahájit další válku. Takové situace jsou navíc do velké míry ovlivněny historickými a kulturními vztahy, které mohou hrát velkou roli ve společenských i politických náladách.²⁹

Do této doby jsme však o agresorovi hovořili pouze jako o státu a pominuli jsme tak roli nestátních subjektů, ať už se jedná o různé teroristické skupiny, separatistické či osvobozené jednotky, nebo třeba nadnárodní korporace. Spravedlivý důvod tak nemůžeme zúžit pouze na sebeobranu státu, přestože je to pro nás ukazatel klíčový, a posuzovat tak musíme i nestátní protagonisty. Stejně tak vykonání agrese není jediným spravedlivým důvodem k zahájení spravedlivé války. Jsou totiž případy, kdy může být stát napaden i v situaci, kdy se sám agrese, dle předchozích definic, nedopustil. Walzer uvádí tři takové situace s odkazem na Johna Stuarta Milla, který hledá důvody, při nichž použití vojenské síly nenarušuje snahy o boj za svobodu. Jedná se o situaci, kdy na území jednoho státu probíhá boj za nezávislost mezi dvěma nebo více politickými skupinami; v případě tzv. kontra-intervence, kdy jedna ze stran vnitřního konfliktu požádala o pomoc cizí stát; a když se nedaří zastavit brutální porušování lidských práv na území daného státu. Tím, že se daná skupina dopouští hrubého porušování lidských práv tak pozbývá právo na suverenitu a dle Walzera je jejich porážka v podstatě morální povinností.³⁰

²⁷ DINSTEIN, Yoram. War, Aggression and Self-Defence. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. s. 178.

²⁸ Charta Organizace spojených národů, článek 4, oddíl 2; článek 51, dostupné online z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

²⁹ Viz například občanská válka v bývalé Jugoslávii.

³⁰ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 170-171.

Rawls tuto myšlenku krásně shrnuje, když tvrdí, že právo na obranu mají jen ty státy, které jsou „spravedlivé“ tedy ty, které dodržují lidská práva.³¹

Množinu spravedlivých důvodů tak nemůžeme spolehlivě vymezit a uzavřít. Určitý konsenzus můžeme spatřovat v potlačení agrese jakožto konání zla. Ne za všech podmínek je však jediným spravedlivým důvodem k vedení války zamezení agrese. I z důvodů problému vymezení pojmu agrese, tedy rozhodnutí, co je aktem agrese, a tedy podmínkou k naplnění spravedlivého důvodu k rozpoutání války.

2.1.2. Legitimní autorita

Vyhlášení války je vždy velká zodpovědnost. Cílem války by mělo být dobro, které válka ohrožuje. Válku tak může vyhlásit jen někdo, kdo má mandát k tomu obecné dobro střežit. Někdo, kdo má kulturně a politicky propůjčenou autoritu k ochraně obecného dobra. V tradičním pojetí to tak nemůže být žádná soukromá skupina a v žádném případě ani jednotlivec. Válka, jakožto použití vojenské síly, je regulována skrze vojenskou a politickou hierarchii. To je hlavní rozdíl mezi regulovaným a záměrným použitím vojenské síly a mezi pouhým násilím. Neboť: „*Právně regulovaná válka má vždy „veřejný“ charakter, zatímco „soukromé“ použití síly je vždy nezákonné.*“³² V současném mezinárodním prostoru se však ke státům na pozici aktérů přidávají i další. Ať už to jsou mezinárodní organizace jako OSN, NATO, EU, či různé teroristické organizace, separatistické jednotky, lidová a národní hnutí nebo neziskové organizace. Je tedy potřeba jasně určit, která autorita má právo k rozhodnutí o použití vojenské síly. Tohoto úkolu se ujala OSN, která na summitu v roce 2005 přijala dokument *Responsibility to Protect*³³ jež tvrdí, že stát je zodpovědný za životy svých občanů a musí garantovat dodržování lidských práv. Pokud však stát nemůže, či případně nechce, tyto požadavky naplňovat, přichází na řadu mezinárodní společenství, které nabývá mandátu

³¹ RAWLS, John. Právo národů. Praha: Filosofia, 2009. s. 122.

³² VELEK, Josef. Kapitoly z teorie spravedlivé války. Praha: Filosofia, 2014. s. 53.

³³ Globální politický závazek Organizace spojených národů Responsibility to Protect, dostupné online z: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/18432/IDL-18432.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

k dodržování těchto práv.³⁴ Pokud však ale ani OSN není schopná zajistit obnovení míru, i případná intervence jiného státu by mohla být morálně ospravedlnitelná. Jako příklady uvádí Walzer zásah Vietnamu do Kambodže generála Pol Pota roku 1978 nebo zásah Indie do Pákistánu v roce 1971 a vznik samostatné Bangladéše.^{35,36} Legitimní autoritou k vyhlášení války nemusí být jen jeden stát, ale i celá aliance, hovoříme pak o vojenském multilateralismu.³⁷ Logickou otázkou je, zdali nedojde ke zneužití zdánlivě spravedlivého důvodu k prosazování vlastních cílů jednotlivými státy a zda nepůjde spíše o likvidaci. Těžko tak můžeme označit třeba americkou intervenci v Iráku na počátku tisíciletí jako spravedlivou válku i přes účast mnoha států. Oproti tomu Walzerovy příklady intervencí můžeme považovat za spravedlivé a stejně tak pod záštitou legitimních autorit, neboť zachránily velké množství lidí. Pokud ale dojde k multilaterální akci se spravedlivými důvody, i účast vícero států může být legitimní autoritou. Stejný otazník visí i nad nestátním aktéry. Jako příklad uvádí Kopečný konflikt ve Rwandě roku 1994, kdy jednotky OSN mohly zachránit velké množství obyvatel, kdyby neuposlechly rozkazů nadřízených, jež byly motivovány globálně-diplomatickými náladami, a kdyby skrze zákaz zničily sklad se zbraněmi nepřátelských vojáků, které byly následně použity proti obyvatelům. Soukromá skupina by pravděpodobně takovou bariéru neměla a použití takové síly by mohlo být legitimní. Dostává se tak do přímého rozporu s tvrzením Veleka. Sám však dodává, že by se musela jasně vymezit kompetence soukromé skupiny jako legitimní autority, a to jak v případě definice toho, kdo takovou autoritou může být, ale zároveň i toho, za jakých okolností.³⁸ Mezi státní a soukromé autority ještě můžeme vklínit nestátní skupiny, např. povstalecké jednotky, které bojují s cílem ochrany určité části obyvatel své země.

Legitimní autorita má také řadu povinností. Jednou z nich je nutnost veřejného vyhlášení války. Tato povinnost vychází z první Haagské úmluvy a zakazuje zahájení válečného konfliktu bez předchozího varování. Tím se rozumí stanovení ultimáta

³⁴ Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005, dostupné online z: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf

³⁵ WALZER, Michael. *Arguing about War*. New Haven: Yale University Press, 2004. s. 80.

³⁶ WALZER, Michael. *Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady*. Praha: Academia, 2019. s. 193-195.

³⁷ HUDSON, Kimberly. *Justice, Intervention, and Force in International Relations. Reassessing Just War Theory in the 21st Century*. Londýn: Routledge, 2009. s. 121.

³⁸ KOPEČNÝ, Tomáš. *Just post bellum – spravedlnost po válce*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Fakulta Filosofická. s. 21.

podmíněné vyhlášením války. Ono ultimátum je podstatné, neboť se jedná o poslední možnost vyřešení sporu bez použití vojenské síly.³⁹ Zároveň toto ultimátum slouží jako jediný způsob informování občanů ohrožené země se záměry vládnoucích složek v takové situaci. Podle Veleka by občané ohroženého státu měli mít právo na podíl při rozhodování vyhlášení války formou veřejného souhlasu či nesouhlasu.⁴⁰

Výše jsme jako legitimní autoritu zmiňovali i OSN. Je však patrné, že její instituce neдрží patent na ospravedlnění a jakési požehnání vyhlášení války. Zároveň je zvykem, že se Rada bezpečnosti či Valné shromáždění OSN postaví na stranu napadeného státu a právo na obranu proti agresorovi schválí. Vyhlášení rezoluce Rady bezpečnosti však není pro vyhlášení války nutností. Bylo by pošetilé tvrdit, že v případě neposkytnutí podpory ze strany OSN (ať už z jakýchkoliv důvodů) tedy v případě nevydání rezoluce, pozbývá napadený stát právo na sebeobranu.⁴¹

2.1.3. Správný záměr

Při rozboru správného záměru narážíme na podobnost se spravedlivým důvodem. Sám Walzer tyto dva principy v podstatě ztotožňuje. Kdybychom spravedlivý důvod označili jako sebeobranu proti agresorovi, správný záměr by hrál roli jakési subjektivní motivace, kvůli které se chtějí aktéři bránit. Takovou motivaci lze však jen těžko vymezit. V průběhu válečného střetu jsou obtížně rozeznatelné skutečné motivace reprezentantů bránícího se státu. Jako modelový příklad můžeme použít, podobně jako Velek, první válku v Perském zálivu. Zástupci USA mohli mít záměrů hned několik. Prvním z nich mohla být snaha osvobodit Kuvajt a zaručení jeho politické suverenity a územní integrity, tím by USA demonstrovaly funkčnost mezinárodního schématu kolektivní bezpečnosti. Dále jim mohlo jít o zajištění dodávek ropy. Prezidentovi USA mohlo jít o upevnění role ve vnitrostátní politice rozhodností při řešení otázek zahraniční politiky. Mohl se tím také upínat k následujícím prezidentským volbám, které měly proběhnout již příští rok. Mohlo jít také o určité globální soupeření v době

³⁹ OREND, Brian. *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press, 2006. s. 50-51.

⁴⁰ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Praha: Filosofia, 2014. s. 54.

⁴¹ Tamtéž, s. 55.

po konci studené války či vyzkoušení nových bojových taktik a mechanismů.⁴² Tyto vedlejší motivace však nemusí být pro teorii spravedlivé války nutně překážkou, dokud nejsou v rozporu s ostatními principy. Aktér může vést spravedlivou válku i třeba s cílem zlepšení obchodních vztahů. Správný záměr tak můžeme shrnout jako: „...*subjektivní motivaci při realizaci oprávněného důvodu, který ospravedlňuje použití vojenské síly.*“⁴³

2.1.4. Poslední možnost

Podle tohoto principu by použití vojenské síly mělo být nejzazším řešením a předpokládá vyčerpání všech jiných způsobů k vyřešení problému. Lee vnímá poslední možnost jako nejméně preferovaný způsob řešení problému. Předpokládá se totiž, že válka je ten neškodlivější prostředek.⁴⁴ Tento princip je dokonce obsažen v Chartě OSN v podobě výzvy řešit spory jinými než válečnými prostředky. V článku 33 dokonce vyjmenovává takové způsoby řešení: „*Strany v každém sporu ... budou nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením smířčím, rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky dle vlastní volby.*“⁴⁵ Z toho vyplývá, že všechny možné způsoby nenásilného řešení konfliktu budou mít vždy prioritu před užitím vojenské síly. Stejně tak by tyto způsoby měly být použity ještě před zahájením války. Princip poslední možnosti je v podstatě principem nejmenšího zla.⁴⁶

I u tohoto principu nastává problém s definicí. Walzer logicky namítá, zdali může něco jako poslední možnost vůbec existovat. Vždy se dá svolat další a další schůze nebo konference.⁴⁷ Ona „ostatní řešení“ jsou vnímána vždy jako lepší způsob ukončení sporu než samotné užití vojenské síly. Mohou však obsahovat různé druhy politického nátlaku či různé formy sankcí. Ty samy o sobě již mohou být stejně nebezpečné

⁴² OREND, Brian. *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press, 2006. s. 54.

⁴³ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Praha: Filosofia, 2014. s. 57.

⁴⁴ LEE, Steven. *Ethics and War: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. 2012. s. 93.

⁴⁵ Charta Organizace spojených národů, článek 33, s. 25. dostupné online z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

⁴⁶ LEE, Steven. *Ethics and War: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. 2012. s. 93.

⁴⁷ WALZER, Michael. *Arguing about War*. New Haven: Yale University Press. 2004. s. 88.

vzhledem k životům obyvatel ohroženého státu jako válka samotná. Některé sankce totiž cíleně míří na nejslabší skupiny obyvatel daného státu. Můžeme tak být svědky paradoxního jevu, kdy jeden z principů spravedlivé války porušuje tuto teorii a má zcela opačný význam. I přesto zůstává princip poslední možnosti součástí teorie spravedlivé války. Neměl by však být chápán doslovně, jako skutečně poslední možnost, které předcházely všechny náhradní možnosti a snahy o vyřešení konfliktu. A to i přesto, že se některé svými důsledky blíží hrůzám samotné války.⁴⁸

Zajímavé propojení s principem dostatečně vysoké pravděpodobnosti na úspěch nabízí Lee. Připomíná totiž, že mohou nastat situace, za kterých se ohrožený stát snaží vyčerpat všechna diplomatická řešení. Toto „vyčkávání“ ho však může paradoxně ekonomicky vyčerpávat, zároveň může poskytnout nepříteli čas na lepší přípravu úderu a v konečném důsledku tedy může šance na úspěch snížit.⁴⁹

Spravedlivou válkou tak bude ta, již se nedalo zabránit. To si můžeme ukázat na rozdílu mezi preventivní a preemptivní válkou. Preventivní je taková válka, která se snaží odvrátit vzdálené nebezpečí, které pravděpodobně v budoucnosti přijde. Tomuto nebezpečí se však dá zabránit politickými jednáními. Těžko určíme míru nebezpečí, ale můžeme jej vnímat jako určité rovnovážné rozdělení sil, které je narušeno. Dle Walzera klasický argument pro preventivní válku: *„Když šli do války ve jménu rovnováhy, domnívali se, že brání nikoliv jen národní zájem, ale mezinárodní řád, který umožňoval svobodu po celé Evropě.“*⁵⁰ Je to tedy spíše válka založená na obavách než na samotných skutcích agresora. Podpůrným argumentem mohou být daleko menší ztráty preventivního úderu, ale jak Walzer uvádí, takové jednání vždy povede k „početným a neplodným válkám“. Preventivní válka nemůže naplňovat princip poslední možnosti a bude tak vždy nespravedlivá.⁵¹ Seznam hrozeb, které už jsou natolik závažné, aby dokázaly odůvodnit válku sepsat nemůžeme. Můžeme si ale ukázat tři body „dostatečně velké hrozby“ pro preemptivní úder. Prvním je zřejmý záměr způsobit ohroženému státu škody; dále aktivní příprava k naplnění takového záměru; a takový stav, při němž

⁴⁸ COADY, Cecil Anthony John. *Morality and Political Violence*. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. s. 91-92.

⁴⁹ LEE, Steven. *Ethics and War: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. 2012. s. 95.

⁵⁰ WALZER, Michael. *Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady*. Praha: Academia, 2019. s. 150.

⁵¹ Tamtéž, s. 152.

čekání, respektive nekonání války, představuje nebezpečí.⁵² Otázkou však zůstává časové vymezení, kde sám Walzer tápe. Vypůjčuje si argument Huga Grotia: „*Nebezpečí ... musí být bezprostřední a hrozící v daném čase. Samozřejmě připouštím, že když se útočník chopí zbraní takovým způsobem, že jeho úmysl zabít je očividný, zločinu se může zabránit ...*“^{53,54} Jako příklad vojenské akce, která byla mylně interpretována jako preemptivní úder uvádí William Galston americkou intervenci v Iráku zahájenou roku 2003. Nenaplnuje totiž všechny body Walzerovy „dostatečně velké hrozby.“⁵⁵ Trochu jiné tři body pro naplnění preemptivního útoku vidí Ersun Kurtulus. Uvádí existenci krize mezi oběma stranami, nejvyšší pohotovost a přítomnost útočných sil, které jsou v jakési rovnováze vojenského potenciálu.⁵⁶ Vzápětí pak preemptivní útok shrnuje jako: „(...) *where the impending attack of one side is neutralized by the actual attack of the other.*“ Tedy odstranění hrozby útoku jedné strany skutečným útokem strany druhé.⁵⁷ Určení hodnoty preemptivního úderu, a tedy naplnění principu poslední možnosti bude pro šestidenní válku jedním ze stěžejních bodů analýzy principů teorie spravedlivé války.

Pojďme se ale na princip poslední možnosti podívat z druhé strany, kdy použití vojenské síly šlo zabránit, ale vzhledem k politickým rozhodnutím a krokům je již válka nevyhnutelná, v takovém případě však nikoliv spravedlivá. Logicky vyvstává otázka odpovědnosti za vzniklou situaci. Nezamezení takovému konfliktu ať už neschopností či nečinností je vina politických a vojenských představitelů obou stran, kteří mají k takovým rozhodnutím pravomoci a prostředky. Podobný princip lze uplatnit i u situací, kdy bylo dopuštěno vystupňování konfliktu ke genocidě, válečným zločinům nebo zločinům proti lidskosti. Takové zločiny samotné jsou důvodem ke spravedlivé

⁵² WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 158.

⁵³ SUTOR, Bernhard. Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení. Praha: Filosofia, 2014. s. 50.

⁵⁴ GROTIUS, Hugo. KESLEY, W. Francis. The Law of War and Peace: De jure belli ac pacis libri tres. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1995. s. 173.

⁵⁵ GALSTON, A. William. The Perils of Preemptive War. *Philosophy & Public Policy Quarterly*. 4/2002, roč. 22, s. 5.

⁵⁶ KURTULUS, N. Ersun. The Notion of a „Pre-Emptive war:“ the Six Day War Revisited. *Middle East Journal*. 2/2007, roč. 61, s. 220.

⁵⁷ Tamtéž, s. 225.

válce, a vinným je tak částečně i ten, kdo takovou situaci svou nečinností a neochotou umožnil.⁵⁸

2.1.5. Princip proporcionality

Princip proporcionality v podstatě staví na pomyslné misky vah výhody a nevýhody válečného konfliktu, respektive sebeobranu. Pro naplnění principů spravedlivé války by měly být výhody přinejmenším stejné jako nevýhody. Případné použití vojenské síly by tedy mělo zabránit většímu zlu, než samo způsobí.⁵⁹ Z celkem jasného principu se nám však stává velmi problematický ve chvíli, kdy začneme jednotlivá „zla“ propočítávat. Vojenští stratégové možná mohou odhadnout počty obětí v případě pasivity i v případě zahájení vojenské operace. Stejně tak nám pomohou s představou materiálních nákladů a škod. Musíme si však položit otázku, zdali nám stačí zahrnout jen tyto „náklady“ na válku, a také, co pro nás vlastně znamenají. Vyplatí se obětovat životy vojáků i civilistů pro pravděpodobnou svobodu? Další rozdílností v tomto principu bude vnímání „nákladů“ oním vojenským stratégem, a vojákem, který se v kalkulacích vojenských a politických představitelů stává samotným „nákladem“. Těžko tak můžeme posuzovat čistě matematickou optikou hodnoty, které jsou natolik různorodé, že je nelze zařadit do nějaké stupnice. Ze své podstaty tak ani nemůže existovat jednotný přístup, který by nám s podobnou kalkulací pomohl. Orend, jako jeden z mála tyto propočty zasazuje do morálního prostředí. Tvrdí, že daleko větším zlem může být agrese, které se nikdo nebrání ve jménu snížení „nákladů“ na válku. Neboť dodává, že sama agrese zpochybňuje morální principy a hodnoty globální rovnováhy.⁶⁰ Sám se na příkladu války o Falklandské ostrovy roku 1982 snaží o jakousi kalkulaci „dober a zel“ či „nákladů a výnosů“ a tedy o aplikaci principu proporcionality. Uznává však, že je to velmi obtížná záležitost.

Pro aplikaci principu proporcionality však nemůžeme počítat jen s „náklady a výnosy“ napadené strany, ale musíme zahrnout ztráty všech účastníků konfliktu. Orend

⁵⁸ HUDSON, Kimberly. *Justice, Intervention, and Force in International Relations. Reassessing Just War Theory in the 21st Century*. Londýn: Routledge, 2009. s. 95

⁵⁹ HURKA, Thomas. *Proportionality in the Morality of War*. *Philosophy & Public Affairs*. 1/2005, roč. 33, s. 34-66.

⁶⁰ OREND, Brian. *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press, 2006. s. 56-61.

uzavírá princip proporcionality jako legitimního principu spravedlivé války ve dvou případech. Použití vojenské síly musí být výhradně reakcí na nějakou agresi; a musí přinést „dobro“, které je větší než „zlo a náklady“ oné agrese. Problémem však zůstává, jak taková „dobra a zla“ vlastně srovnávat.⁶¹

V mezinárodním právu se princip proporcionality užívá poněkud oprostěn od morálního zkoumání jednotlivých dopadů na konkrétní aktéry válečného konfliktu. Princip tak zní částečně pragmaticky, jak uvádí sám Velek: „...*použití síly lze ospravedlnit jen tehdy, když intenzita použité síly odpovídá intenzitě použité síly útočnicka a současně je schopna jeho útok zastavit a odvrátit.*“⁶² Jako „dobro“ tak v tomto případě můžeme vidět ukončení agrese a „zlem“ pak budou kalkulovatelné ztráty. Princip proporcionality se totiž snaží o minimalizaci „nákladů“ na válku u všech aktérů vojenského konfliktu. Pro naplnění tohoto principu musí být použita vojenská síla v takové intenzitě a množství, které je pro zastavení agrese nezbytné. Snaží se tak agresi odvrátit a zároveň způsobit co nejmenší škody všem účastníkům konfliktu.

2.1.6. Dostatečně vysoká pravděpodobnost úspěchu

Na tento princip se můžeme podívat ze dvou úhlů. Z prvního pohledu bychom mohli označit reálnou šanci na úspěch za klíčový princip, bez něhož by došlo k popření všech principů předchozích a případné použití vojenské síly by vedlo jen ke ztrátám na životech i materiálních prostředcích. Pokud by tedy sebeobrana neměla skutečnou naději na úspěšné ukončení agrese, zdá se v takovém případě použití vojenské síly jako zcela morálně odsouzení hodné. Velek trefně poznamenává, že takovéto vnímání principu pravděpodobné šance na úspěch zvýhodňuje silnější účastníky konfliktu a klade nepřiměřený tlak na slabší aktéry. Naplnění takového principu pro vojensky a mocensky slabší stát proti daleko silnějšímu soupeři je mnohdy zkrátka fakticky nemožné. I u tohoto principu pravděpodobně narazíme na problém definice reálné

⁶¹ OREND, Brian. *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press, 2006. s. 61.

⁶² VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Praha: Filosofia, 2014. s. 66.

naděje. Těžko totiž můžeme do odhadů a předpokladů zahrnout všechny různé faktory závisující na nepředvídatelných okolnostech.

Druhý přístup zohledňuje i jakousi důstojnost napadeného státu. Tento postoj hovoří o sebeobraně nikoliv jen jako o prostředku ukončení agrese, ale i jako o dokladu vlastních práv. I v případě mizivé šance na úspěch a ukončení agrese by měl mít napadený stát možnost se této agresi postavit. Tím, že bude agresi vzdorovat totiž dokazuje, že s ní nesouhlasí, a že si váží práv a hodnot, které byly agresi narušeny či zcela zničeny.⁶³

Vešek nabízí ještě třetí pohled, když hovoří o globálním vnímání spravedlnosti. Zmiňuje fakt, že jakákoliv agrese porušuje mezinárodní mír, a tudíž nepřímo ovlivňuje všechny státy. Ty by tak měly v souladu se zásadou ochrany geopolitického míru a rovnováhy proti této agresi zasáhnout. Klíčovým orgánem by měla být Rada bezpečnosti OSN, která by měla proti jakékoliv agresi zasáhnout. Tím se mísky vah převažují na stranu bránícího se státu a naděje na úspěch se mnohonásobně zvyšuje. Ze své podstaty tak agrese být ani úspěšná nemůže. Celý princip by ale tímto pozbyl smyslu. Oběti agrese by jen stačilo čekat na pomoc od mezinárodního společenství, které by s největší pravděpodobností dokázalo zvítězit. Realita je však odlišná a členské i ostatní státy většinou neprojevují ochotu agresi potřit. Vyvstává tak otázka, jestli i s vidinou minimální naděje na úspěch má cenu agresi vzdorovat s cílem zachování vlastní sebeúcty. Snaha zastavit agresi je však kromě výrazu sebeúcty napadeného státu také obrazem přihlášení se k systému mezinárodního práva a spravedlnosti. Proto i v některých případech může být beznadějná obrana proti agresi považována za spravedlivou.⁶⁴

Jako příklady států, které podnikly, nebo měly podniknout sebeobranu v rámci principu reálné šance na úspěch Walzer zmiňuje zimní válku Finska proti Sovětskému svazu a dále pak situaci Československa v září roku 1938. Finskou situaci Walzer ospravedlňuje právě bojem za svobodu a vlastní sebeúctu. Stejně tak by v případě

⁶³ OREND, Brian. *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press, 2006. s. 59.

⁶⁴ VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Praha: Filosofia, 2014. s. 69-70.

obranu Československa mohl být tento akt označen za spravedlivý i přes skutečnost, že by pravděpodobně reálnou šanci na úspěch neměl.⁶⁵

2.2. Jus in bello

V předchozí kapitole jsme hledali podmínky, při jejichž splnění může být použita vojenská síla. Existují situace, kdy je zcela morálně ospravedlnitelné vést válku. Ať už v sebeobraně či v některých případech preemptivním útokem v zájmu ochrany životů vlastních obyvatel, ale také v zájmu vedení a rozvíjení jejich důstojného života. Poskytli jsme tak šest principů, jež musí být splněny a jež musí být ve vzájemném souladu pro ospravedlnění použití vojenské síly, a to i přesto, že takový prostředek na druhé straně lidské životy ohrožuje. Když se podíváme na teorii probíhající eskalace generála Carla von Clausewitze, spatříme obhajobu jakéhokoliv způsobu vedení války. Na principu recipročního jednání tvrdí, že se aktéři válečného konfliktu vzájemně nutí reagovat na různé kroky na bitevním poli a na způsob vedení války tak vlastně ani hledět nemůžeme. Po vypuknutí válečného konfliktu tedy dle Clausewitze nemůžeme hledat viníka, neboť veškeré jednání je ve své podstatě preemptivní. Sám generál však dodává, že takto plynule probíhá válka málokdy.⁶⁶ Této argumentace však využívá Walzer a poukazuje na nedostatečnost principů jus ad bellum, neboť i strana, která se do válečného konfliktu zapojila v souladu se spravedlivými principy, by válku mohla vést nespravedlivým způsobem. Pro komplexní platnost teorie spravedlivé války jsou tak nutné i principy jus in bello, tedy právo ve válce.⁶⁷ Jak sám Walzer dodává, pro úplné naplnění teorie je potřeba principy jus ad bellum a jus in bello striktně rozlišovat. Po vypuknutí konfliktu by se tak pozice mezi stranami měla vyrovnat, nehledě na to, kdo konflikt vyvolal. Vojáci obou válčících stran by měli mít totožné právo a řídit se stejnými principy vedení války. Při samotném válečném konfliktu totiž každý nepřátelský voják představuje hrozbu ohrožení života a nutná sebeobrana je tak ospravedlnitelná. Účastníky války ať už spravedlivé či nikoliv, bychom měli vnímat

⁶⁵ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 138-146.

⁶⁶ von CLAUSEWITZ, Carl. O válce. Praha: Academia, 2008. s. 32.

⁶⁷ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 73.

jako morálně rovné.⁶⁸ Jak ale i sám Walzer připouští, tuto tezi nezávislosti velká část teoretiků spravedlivé války odmítá a do vedení válečného konfliktu zahrnuje i principy jus ad bellum.⁶⁹

Samotné principy vedení války můžeme posuzovat z několika zdrojů. Někteří autoři, například Orend či Rawls, uvádějí dokonce principů šest, ovšem tyto bezpečně obsáhnou principy dva.^{70,71} A to princip proporcionality a rozlišování. Princip proporcionality v průběhu války upravuje, za jakých podmínek a jakým způsobem může voják zabít svého nepřítele. Oproti tomu princip rozlišování uvádí, proti komu může být tato síla použita, kdy nejdůležitějším pravidlem je vyjmutí civilistů a válečných zajatců z množiny primárních cílů. Sám Orend rozlišuje principy jus in bello na vnější a vnitřní, kdy externí principy upravují pravidla ohledně vztahu k nepřátelským ozbrojeným silám a interní se zaměřují na co možná nejlepší dodržování lidských práv občanů zainteresovaného státu v průběhu války. Hlavními otázkami bude zavedení branné povinnosti, případně věková hranice nástupu do armády. Dále pak určitá informační cenzura, odcizení některých občanských práv jako je například aktivní volební právo, nebo omezení civilní svobody. Daleko přínosnější však pro práci bude analýza tradičních vnějších principů vedení války.

2.2.1. Princip rozlišování

Tento princip skýtá neskonalou výhodu ve své váze, neboť je dokonce ukotven v Ženevských úmluvách, které upravují pozice osob mimo válku. Tedy civilistů, válečných zajatců a raněných.⁷² Pokud šest Rawlsových principů práva ve válce podrobíme zevrubnější analýze zjistíme, že prvních pět v podstatě obsahuje princip rozlišování. Spravedlivá válka by měla mít hlavní cíl a tím je „spravedlivý a trvalý mír“

⁶⁸ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 538.

⁶⁹ RODIN, David. The Moral Inequality of Soldiers: Why jus in bello Asymmetry is Half Right. In: SHUE, Henry a David RODIN, ed. *Just and Unjust Warriors*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 44.

⁷⁰ OREND, Brian. War. In: Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Stanford University, 2008. [cit. 7.6.2022]. Dostupné online z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/war/>

⁷¹ RAWLS, John. Právo národů. Praha: Filosofia, 2009. s. 144-158.

⁷² Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949. Dostupné online např. z: https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf

všech národů, zvláště pak mír mezi účastníky konfliktu. Zajímavým prvkem je rozlišení na národy spravedlivé a nespravedlivé, tedy ty, které svým jednáním dávají vzniknout ohrožení života, případně ty, které válku nerozpoutaly spravedlivě. Z logiky věci tak spolu nemohou válčit dva spravedlivé národy, nýbrž vždy minimálně jeden nespravedlivý. Rawls poznamenává, že ani v případě války není vhodné posuzovat situaci černobíle a svalovat odpovědnost za vojenský konflikt na bedra jediného účastníka. I tak ale může jedna strana nést daleko větší odpovědnost.⁷³ Důležitý prvek rozlišování v principech *jus in bello* je striktní diferenciacie tří skupin osob ve válce: vojenští a političtí představitelé státu, který je dle definice výše nespravedlivým; vojáci tohoto státu; a jeho civilní obyvatelé. Takové rozlišení je potřebné z jednoduchého důvodu. Nespravedlivou válku nevyvolávají civilní obyvatelé, ale představitelé a elity, které tento stát řídí. I přestože civilisté mohou sdílet nadšení po válce a mohou po ní volat, vždy to jsou elity, které ji rozpoutají. Civilní obyvatelstvo tak odpovědnost za vznik válečného konfliktu nést nemůže. Ke skupině vojáků, až na výjimky v podobě vyšších důstojníků, přistupuje Rawls obdobně a zbavuje je odpovědnosti za rozpoutání války.⁷⁴

Spravedlivý stát by měl ve válce také dodržovat základní lidská práva bez výjimky. Tedy dodržovat lidská práva jak vojáků, stejně tak i civilistů protistrany. Opodstatnění má Rawls dvojí. Prvním se odkazuje na své politické pojetí mezinárodního uspořádání *Právo národů*, které takové jednání vyžaduje. Druhým důvodem je současně snaha o morální přínos tohoto principu, neboť šetrným zacházením s civilisty i vojáky státu, který vede válku nespravedlivým způsobem a z nespravedlivých důvodů, můžeme dosáhnout připodobňování takového chování. Posledním bodem Rawlsových principů *jus in bello*, které můžeme zahrnout do principu rozlišování, je snaha spravedlivého národa již v průběhu války veřejně usilovat o mír s jasnou vizí. Dávají tím najevo své cíle a jasně deklarují, že jsou národem spravedlivým.⁷⁵

⁷³ RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. s. 144.

⁷⁴ Tamtéž, s. 144-146.

⁷⁵ Tamtéž, s. 149.

2.2.2. Princip proporcionality

Princip proporcionality v jus in bello už i dle svého názvu koresponduje s principem proporcionality v jus ad bellum. K dosažení cíle, tedy odvrácení nebezpečí a nastolení míru, by měly být použity adekvátní prostředky odpovídající závažnosti situace. Můžeme připomenout již zmiňovanou podstatu, kdy by použití vojenských prostředků nemělo způsobit větší škodu, než se snaží odvrátit. V souvislosti s tím můžeme hovořit o některých vojenských prostředcích a způsobech boje, které jsou morálně nepřipustné. Do principů proporcionality můžeme zařadit hned čtyři podstaty práva ve válce jež zpracovává Orend. Jeden z nich vyzývá k dodržování mezinárodních zákonů o zákazu používání chemických a biologických zbraní.⁷⁶ V době vzniku autorova textu neexistovala žádná mezinárodně platná právní norma, která by zakazovala použití jaderných zbraní. Orend je přesto zahrnuje do svého principu, neboť použití takového druhu zbraně by přineslo nedozírné následky jak na životech, materiální škody ale i poničení životního prostředí. V současné době použití jaderných zbraní zakazuje Smlouva o zákazu jaderných zbraní.⁷⁷ Valné shromáždění ji sice beze dvou hlasů většinovým odhlasováním přijalo, do dnešní doby ji však ratifikovalo pouze 86 států. Některé státy disponující velikou zásobou jaderných zbraní však jsou dokonce výslovně proti závaznému potvrzení této smlouvy.⁷⁸ Stejně tak tabu jsou další zbraně hromadného ničení. I Orend hledá rovnováhu mezi použitou silou na sebeobranu a nebezpečím, které má odvrátit. Dalším z Orendových principů je zákaz použití prostředků „*Mala in Se*“. Jedná se o takové prostředky a metody, které jsou ze své podstaty špatné. Zahrnují etnické čistky či genocidu. Stejně tak nečistými prostředky boje může být využití maskování za příslušníky zdravotníků nebo jednotek soupeře. Použití zbraní, u nichž nemůže uživatel zcela kontrolovat jejich důsledky jsou tak samozřejmě nepřipustné, jak je již zmíněno výše. Podstatu „*Mala in Se*“ porušuje i donucování zajatých vojáků bojovat proti vlastní straně, či jinak sloužit nepříteli. Do

⁷⁶ OREND, Brian. War. In: Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Stanford University, 2008. [cit. 7.6.2022]. Dostupné online z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/war/>

⁷⁷ Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. New York: General Assembly of United Nations, 2017. Dostupné online např. z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/209/73/PDF/N1720973.pdf?OpenElement>

⁷⁸ SAMPLE, Ian, 2017. Treaty banning nuclear weapons approved at UN. In: The Guardian. [online]. 7.5.2017 [cit. 7.6.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/07/treaty-banning-nuclear-weapons-approved-un>

principu proporcionality ve válce můžeme zařadit i další Orendův bod, a to zákaz pomsty. Argumenty jsou více než jasné. Odveta by vedla jen v další eskalaci škod a ztrát na životech. Jak sám Orend tvrdí, dobrá výhra je ta nejlepší pomsta: „*Winning well is the best revenge.*“⁷⁹

Těžko bychom tak mohli proporcionalitu uzavřít principem „jus talionis“ kterou prosazoval ve svém zákoníku již babylonský král Chammurapi. Je morálně nepřipustné oplácet stejnou nebo větší měrou. Jsou však výjimky, kdy ke způsobení větší škody než té, které se snažíme odvrátit, nakonec dojde. Pokud se tedy vrátíme k principu „oko za oko, zub za zub“ jen těžko lze přesně určit, jaké nebezpečí hrozí. Zdali nám protivník usiluje o život, nebo se nám jen snaží vyrazit zub. Když pak dojde v sebeobraně k usmrcení agresora, je takové zabití morálně přípustné.⁸⁰

2.3. Zásada nezávislosti

Tento princip rozvíjí Walzer trochu proti vůli většině teoretiků spravedlivé války. Ve zkratce tvrdí, že po vypuknutí ozbrojeného konfliktu se musí striktně oddělit principy jus ad bellum od principů jus in bello. V průběhu války jsou si tak obě strany morálně rovné, nehledě na okolnosti, které je do války svedly. Logickým protiargumentem je otázka, zdali skutečně voják, který umožňuje páchat nespravedlnost ve jménu nespravedlivě započaté války, má stejnou morální hodnotu jako voják, který se této nespravedlnosti snaží zabránit. Stěžejními odpůrci teze nezávislosti jsou McMahan a Rodin.

McMahan bere proporcionalitu velmi doslova a striktně rozlišuje mezi vojáky strany, jež konflikt vyvolala a mezi vojáky strany, která se agresorovi brání. Právo zabíjet tak mají pouze vojáci na straně, která je ve válce ze spravedlivých důvodů. Těmto vojákům také uděluje jakýsi dispens a právo zabíjet označuje jako spravedlivé. Oproti tomu vojákům na nespravedlivé straně dokonce upírá právo na život. Zobecňuje tak stranu, která vede válku z nespravedlivých důvodů se všemi účastníky jako

⁷⁹ OREND, Brian. War. In: Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Stanford University, 2008. [cit. 7.6.2022]. Dostupné online z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/war/>

⁸⁰ KAMM, Francis. Making War (and its Continuation) Unjust. *European Journal of Philosophy*. 3/2002, roč. 9, s. 328-343.

nespravedlivou. Uděluje jim stejnou část viny a předkládá, že na zabíjení nespravedlivého vojska, není nic špatného.⁸¹ V myšlenkách McMahana lze spatřit ideu, která dává spravedlivé straně mandát porazit stranu nespravedlivou za užití prostředků, které do principu proporcionality ne zcela zapadají. Můžeme však pokračovat ještě dál. Pokud přijmeme autorovu logiku, že vojáci jsou odpovědní za stát jako celek a jeho kroky, stejně tak by bylo možné do této množiny zařadit i civilní obyvatelstvo.⁸² Tyto myšlenky však samy o sobě popírají potřebu principů *jus in bello*. Pokud totiž bude dopředu rozhodnuto o vině, jakákoliv omezení nepadnou na úrodnou půdu. Nespravedlivá strana bude od začátku vnímána jako špatná, i kdyby vedla válku dle spravedlivých principů, jakkoliv málo pravděpodobné to je. Oproti tomu strana spravedlivá bude mít patent morální pravdy od začátku konfliktu.

Trochu umírněným odpůrcem myšlenky nezávislosti je David Rodin. Ten do svých myšlenek dokonce komponuje princip proporcionality i rozlišování. Opět striktně rozlišuje bojující strany na spravedlivé a nespravedlivé a z toho vyplývající práva pro vojáky. Voják strany, jež se války účastní v nesouladu s principy spravedlivé války podle Rodina nemá právo zabít vojáka strany spravedlivé. Stejně jako McMahan tak pokládá odpovědnost za válečný konflikt na všechny účastníky té strany, která konflikt rozpoutala nespravedlivě. Na druhé straně voják strany spravedlivé má právo zabít nepřátelské vojáky, civilisty už však vyjímá.⁸³

Walzer připouští, že válečného konfliktu se účastní i nespravedlivá strana. Kdyby totiž vedly konflikt dva spravedlivé státy, takový konflikt by pravděpodobně ani nevznikl. Nepopírá, že tyto dvě strany nemůžeme na stupnici morálky vnímat na stejných pozicích, avšak vojáci obou stran by měli být vnímáni jako sobě rovní. Nehledě na důvody a okolnosti, které je do války přivedly.⁸⁴ Odděluje tak principy *jus ad bellum* od principů *jus in bello*. Bezprostředně po vypuknutí válečného konfliktu je viníkem ta strana, která válku rozpoutala nespravedlivě. Jednání válčících stran v samotné válce je ale otázka druhá a měla by být posuzována nezávisle. Za rozpoutání války totiž mohou

⁸¹ MCMAHAN, Jeff. *Just War*. In: GOODIN, Robert, Philip PETTIT a Thomas POGGE. *A Companion to Contemporary Political Philosophy*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2009, s. 675-676.

⁸² MCMAHAN, Jeff. *Preventive War and the Killing of the Innocent*. In: SORABJI, Richard a David RODIN, ed. *The Ethics of War*. Londýn: Routledge, 2006, s. 189-190.

⁸³ RODIN, David. *The Moral Inequality of Soldiers: Why jus in bello Asymmetry is Half Right*. In: SHUE, Henry a David RODIN, ed. *Just and Unjust Warriors*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 45.

⁸⁴ WALZER, Michael. *Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady*. Praha: Academia, 2019. s. 92.

politici představitelé. Za vedení války však představitelé vojenští a v neposlední řadě také vojáci samotní.⁸⁵ Při logické nezávislosti principů pro vypuknutí války a principů ve válce jednoduše přiřadíme morální hodnotu všem účastníkům jen v závislosti na tom, na které straně bojují. S tím však Rawls ani Walzer nesouhlasí.

3. Šestidenní válka

Stát Izrael oficiálně vznikl 14. května 1948.⁸⁶ Jeho historie, respektive historie hebrejských židovských kmenů však sahá daleko hlouběji. Území Blízkého východu bylo v dějinách místem častých sporů. Už v období asyrské říše byl Izrael opakovaně dobyt. Později byl dobyt Egyptem, obsazen Řeckem, respektive Alexandrem Makedonským a připojen k antickému Římu. V období středověku pak tato oblast sloužila jako cíl kořistnických křížových výprav se „vznešeným“ cílem ochránit křesťanství. Ani pod nadvládou Osmanské říše nebyl Izrael vnímán jako samostatný stát. To po první světové válce měl nově zřízený protektorát Britský mandát Palestina sloužit jako útočiště židovskému národu. Mělo tak být dosaženo cílů tzv. Balfourovy deklarace. S nástupem nacismu ve Třetí říši zesílily migrační vlny do mandátu a v souvislosti s tím proběhly první nepokoje namířené proti židovským obyvatelům mandátu. Po druhé světové válce ale velká část přeživších holocaustu hledala útočiště právě zde a migrace, hebrejsky Alija, neustávala. Konflikty mezi židovským a arabským obyvatelstvem tak sílily. Ač měla Velká Británie v této oblasti své ekonomické záměry, doutnající konflikt se rozhodla přenést na OSN a mandát byl zrušen.⁸⁷ Židé si tak s požeňáním právě OSN vyhlásili vlastní stát.

I přes relativně krátké trvání státu Izrael jeho existenci provází celá řada konfliktů s palestinskými Araby a arabskými státy. Hned po vzniku státu byl Izrael napaden arabskou aliancí. I přes vítězství a podpis mírových smluv se mu uznání existence od nepřítele nedostalo. V druhém konfliktu měl Izrael značnou podporu Francie a Velké Británie, jež tam sledovaly své zájmy. Toto střetnutí však mělo

⁸⁵ RAWLS, John. Právo národů. Praha: Filosofia, 2009. s. 144-146.

⁸⁶ TERNER, Erich, Dějiny státu Izrael. Praha: KORA, 1991. s. 100.

⁸⁷ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 14.

negativní ohlas na půdě OSN. I přesto ale Izrael dosáhl nebývalých úspěchů, například obsazením Sinajského poloostrova či přístavu Eilat.⁸⁸ Válka šestidenní je dodnes předmětem sporu. Měl Izrael právo napadnout arabské sousedy, kteří mu vyhrožovali likvidací? Zaútočil by Egypt na Izrael sám?

Tento konflikt je bezpochyby jasným příkladem, jak důležitou roli hraje v geopolitice rozvědka. Značný rukopis na průběhu celé války zanechala izraelská tajná služba Mossad. Ať už se jednalo o ukořistění nepřátelské techniky, rozmístění nepřátelských jednotek, radioodposlechy nebo analýzy o Násirových záměrech a vojenské připravenosti Egypta.⁸⁹ Vztahy mezi mladým státem Izrael a okolními arabskými sousedy nebyly nikdy přívětivé. Můžeme se domnívat, že nebýt šestidenní války, k podobnému konfliktu by v brzké době pravděpodobně stejně došlo. Nešlo však o válku jednorázovou. Takovou, která by měla vyřešit singulární problém bez předcházejících podnětů. Pozice všech stran konfliktu byly ovlivněny několika předešlými střetnutími, různými geopolitickými rozhodnutími a v neposlední řadě také kulturní rozlišností. Napětí v oblasti však po válce nekleslo. Již pár dní po oficiálním ukončení války byly boje na některých místech sinajské fronty obnoveny.⁹⁰ Dokonce i v současné době je situace velmi nestabilní.

Pokud bychom se soustředili pouze na druhý článek rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314, jednoduše bychom mohli označit za agresora Izrael. Neboť to byly právě izraelské vzdušné síly, které provedly první útok této vojenské operace a během prvního dne střetnutí v podstatě zničily egyptské letectvo.⁹¹ Izraelští zástupci pochopitelně mluvili o tomto útoku jako o preemptivním úderu. Vyjmenovávali hrozby a nebezpečí, které Izraeli hrozily ze strany arabských států, a kterým muselo být zabráněno. A to dokonce i před Valným shromážděním OSN. Na druhou stranu představitelé arabských států hovořili o izraelské agresi. K nim se přidali i jejich někteří spojenci v čele se Sovětským svazem.

Válka samotná však nepřinesla uklidnění v oblasti ani na poli mezinárodním. K vyřešení důsledků červnové války se konalo velké množství porad a schůzek,

⁸⁸ ČEJKA, Marek, Dějiny moderního Izraele. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 85-86.

⁸⁹ BLACK, Ian. MORRIS, Benny. Mossad, Izraelské tajné války. Dějiny izraelské tajné služby. Brno: JOTA, 2001. s. 224-254.

⁹⁰ ČEJKA, Marek, Dějiny moderního Izraele. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 119.

⁹¹ ČEJKA, Marek. Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu. Brno: Barrister & Principal, 2013. s. 114.

kýženého smíru se však dosáhnout nepodařilo. Jakýmsi dílčím úspěchem měla být rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 242. Ta se sice snažila v oblasti obnovit rovnováhu, ani jedna ze stran ji však plně nerespektovala.⁹²

3.1. Arabské země před válkou

Pro pochopení příčin a samotného vzniku šestidenní války si musíme přiblížit situaci v oblasti, která byla ovlivněna minulými událostmi. Po uklidnění situace po suezské válce se v Sýrii začala šířit myšlenka panarabismu. Tedy idea spojení arabských zemí do jakési personální unie. O prosazení se snažila především syrská Strana arabské socialistické svobody Baas.⁹³ Ta dosáhla úspěchu, když v únoru roku 1958 došlo k založení Sjednocené arabské republiky (dále jen SAR), do které patřil Egypt, Sýrie a Jemen. Nutno podotknout, že vzhledem k vnitropolitickým zemětřesením, která v Sýrii probíhala v následujícím desetiletích, Sýrie z tohoto svazku několikrát vystoupila, aby se po změně politických představitelů do SAR zase vrátila.⁹⁴

V dalším z arabských států, v Jordánsku, je u moci stále král Husajn II. Ten ve snaze ukázat samostatnost království a také jako represi z výrazné pomoci Velké Británie a Francie Izraeli v průběhu suezské války, vypověděl v roce 1957 britsko-jordánské smlouvy. Navíc se Jordánsko potýkalo s velkým množstvím palestinských přistěhovalců. Podobně jako Sýrie, Jemen a Egypt i Jordánsko přemýšlelo o vytvoření personální unie jako jakési protiváhy právě SAR. A tak v květnu 1958 byla vyhlášena Arabská federace spojením Iráku a Jordánska. Ale už přesně po dvou měsících došlo v Iráku k povstání a celá královská rodina v čele s králem Fajsalem II. byla vyvražděna. Poté následovala série převratů a politických změn v Iráku mezi různými skupinami. Částečné uklidnění přinesl až v roce 1966 prezident Abdul Rahmán Árif.⁹⁵

Na přelomu desetiletí se zdál Egypt uzavřen do vnitropolitických problémů a mezistátní politika byla pro zemi vedlejší. Dokládá to i smířlivý postoj egyptského

⁹² TERNER, Erich, Dějiny státu Izrael. Praha: KORA, 1991. s. 158.

⁹³ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 182.

⁹⁴ Tamtéž, s. 179-182.

⁹⁵ TERNER, Erich, Dějiny státu Izrael. Praha: KORA, 1991. s. 141.

prezidenta Násira k odchodu (opakovanému) Sýrie ze spolku SAR. Místo toho se prezident soustředil na upevnění hospodářské pozice Egypta, když v roce 1961 svými dekrety znárodnil většinu průmyslových podniků, těžební společnosti, farmaceutický průmysl, všechny banky a železniční, námořní i leteckou dopravu.⁹⁶ Po tomto kroku se Násir začal snažit z Egypta vybudovat silný socialistický stát. Prostředků k tomu měl dostatek. Přeci jen země disponovala velikými zásobami ropy. Zisky plynuly také z provozu Suezského průplavu a v neposlední řadě rovněž z turistického ruchu, neboť egyptské památky stále přitahovaly turisty z celého světa. I přes nepromyšlenou a naivně provedenou reformu v duchu socialismu se hrubý domácí produkt do roku 1965 v Egyptě takřka zdvojnásobil. I tak ale Egypt sužovalo několik problémů. Od nedostatku potravin, přelidnění, až po rostoucí dluh. A to zejména vůči Sovětskému svazu. Oproti tomu v Sýrii, kde se snažili situaci řešit podobným způsobem, respektive vyvlastněním více než 60 % pozemků, tyto reformy kýžený výsledek nepřinesly, neboť stát byl zmítán v neustálých politických převratech.

3.2. Izrael před válkou

Izrael posilněn vítězstvím v suezské válce nastartoval ekonomické změny s obrovským entuziasmem a hlavně efektivitou. Poprvé reálně viděl možnost dosáhnout svého „domova“. Jak prohlásil izraelský premiér David Ben Gurion při rozhovoru s americkým publicistou Samuelsem: „*Musíme mít, prostě a jasně to, co vy v Americe nazýváte kapitalismem (...)*“⁹⁷ Ke všem těmto změnám měly pomoci příspěvky zvenčí. A to zejména z USA, ale také od různých židovských organizací a od Spolkové republiky Německo, která se smlouvou z roku 1952 zavázala vyplatit v rámci poválečných reparací Izraeli 3,4 miliardy německých marek jako odškodné evropským Židům za události druhé světové války, respektive holocaustu.⁹⁸ I bez těchto finančních prostředků Izrael ekonomicky rostl. Po suezské krizi došlo k otevření Tiranské úžiny a izraelský přístav Eilat tak byl znovu otevřen všem plavidlům. Podobně úspěšně se Izrael pohyboval i na poli diplomatickém. Dobré vztahy kromě Francie a Velké Británie

⁹⁶ BAREŠ, Ladislav. GOMBÁR, Eduard. VESELÝ, Rudolf. Dějiny Egypta. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2009. s. 592.

⁹⁷ BROŽ, Ivan. Arabsko-izraelské války 1948 – 1973. Praha: EPOCHA, 2005. s. 175.

⁹⁸ POJAR, Miloš. Izrael. Praha: Libri, 2009. s. 60.

navazoval také již se zmiňovanou Spolkovou republikou Německo. Obrátil se také na USA a jistých úspěchů dosáhl ve vytvoření diplomatických styků s Tureckem, Íránem či Etiopii.⁹⁹

Izraelské obyvatelstvo bylo tvořeno převážně židovskými občany. Jejich celkové zastoupení z necelé dvoumilionové populace tvořilo 88 %. Zbývající čtvrt milion nežidovských obyvatel tvořili křesťanští Arabové, muslimové a Drúzové.¹⁰⁰ Arabové v Izraeli měli volební právo, a dokonce existovalo několik arabských stran. Jako menšina však neměla arabská politika přílišné ambice. Přeci jen kvůli historicky kulturním rozdílům panovalo mezi Židy a Araby určité napětí. Území obývané Araby tak bylo střeženo vojenskou správou. Arabové se, oproti Drúzům, nemohli přihlásit do izraelské armády. Ta byla v období po suezské válce považována za velmi dobře vyzbrojenou a vycvičenou. I díky vývoji vlastních balistických raket, stejně tak jako díky dodávkám zbraní, především z USA.

V období mezi válkami byl stav na egyptsko-izraelské hranici víceméně klidný. Egypt se soustředil na vnitropolitické záležitosti, stejně tak ani Izrael neměl zájem na novém konfliktu. Tyto postoje také bezpochyby umocňovala přítomnost mírových jednotek OSN v oblasti. To na hranicích se Sýrií byla situace poněkud napjatější. Docházelo k občasným potyčkám a konfliktům, vždy ale jen s lokálním významem. Výjimkou byl rok 1960, kdy odvetná akce izraelské armády na území Sýrie vyvolala v Damašku obavy. Proto Sýrie požádala Násira o pomoc při řešení problému. Násir jakožto představitel SAR pochopitelně nemohl tuto žádost odmítnout a na Sinajský poloostrov vyslal pět obrněných brigád. Tento nátlak však zapříčinil bleskovou diplomatickou reakci. Tel Aviv reagoval stažením jednotek ze Sýrie a Káhira ze Sinajského poloostrova. Vytvořil se tak precedens, že ne vždy přítomnost jednotek na izraelských hranicích musí nutně vyústit ve válku.¹⁰¹

⁹⁹ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 438-442.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 420.

¹⁰¹ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 182-183.

3.3. První střetnutí

V roce 1964 se Káhira stala místem konání konference představitelů arabských států za účelem vytvořit politický i vojenský tlak na Izrael. Bylo vytvořeno hnutí Organizace pro osvobození Palestiny (dále jen OOP), respektive bylo o jeho vytvoření rozhodnuto. K oficiálnímu vzniku došlo až o pár měsíců později v jordánské části Jeruzaléma.¹⁰² Hnutí vzniklo s účelem: „(...) *aby (Palestinci) sehráli svou roli v osvobození své vlastní země a určování jejího osudu.*“¹⁰³ Tato organizace, podobně jako okolní arabské státy, existenci Izraele popírala. Jeho vznik jí přišel nelegitimní a prohlásila ho za neplatný.¹⁰⁴ Deklarovala tím právo Palestinců na „svou domovinu.“ K osvobození Palestiny ale dle Ternera viděla OOP jedinou cestu, boj. Vydání Národní charty, zakládací dokument OOP, lze tak vnímat jako vyhlášení války Izraeli.¹⁰⁵ OOP byla financována vládami arabských států a měla činit na izraelských hranicích napětí, které by donutilo arabské státy vstoupit do otevřené války s Izraelem.¹⁰⁶ Svoji činnost však OOP prováděla tzv. na vlastní pěst a většinou bez vědomí arabských států. Ty se tak ze strachu z neřízených akcí odhodlaly k omezení OOP. Jedinou výjimku tvořila Sýrie, která OOP podporovala i nadále. Dalším krokem káhirského summitu byl plán na odklonění řeky Jordán. Účelem bylo připravit Izrael až o dvě třetiny pitné vody. K tomuto kroku se arabské státy uchýlily i přes četná izraelská varování, že odklonění řeky Jordán či zablokování Tiranské úžiny bude vnímat jako kroky válečného aktu. Proto se také Izrael snažil stavební práce na odklonění toku co nejvíce zkomplikovat dělostřeleckým ostřelováním či vojenskými přepady. Ke konci roku 1964 byl dokonce proveden letecký útok na stavební pozice, které již byly mimo dosah dělostřelectva. Tento akt se jeví jako jistá záminka k válce, nicméně arabské státy zatím nebyly na válku připraveny a vojenská aktivita Izraele tak měla za konečný důsledek ukončení pracovních činností na odklonění Jordánu.

¹⁰² HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 181.

¹⁰³ SACHAR, Howard M. *Dějiny státu Izrael*. Praha: Regia, 1998. s. 469.

¹⁰⁴ TERNER, Erich, *Dějiny státu Izrael*. Praha: KORA, 1991. s. 142.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 142.

¹⁰⁶ HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 181.

Sýrie však vlivem vnitřních převratů a nepokojů nebyla schopna zamezit militantním akcím sabotérů z OOP na Izrael přes území Jordánska a Izrael v listopadu roku 1966 provedl první přímý protiútok s využitím letectva i pozemních sil. To vládu krále Husajna ještě více oslabilo. Avšak na výzvu Spojené státy poslaly do Jordánska další vojenskou pomoc a král si svou pozici udržel.¹⁰⁷ Sýrie však v útocích nepolevovala, ba naopak. Dne 7. dubna 1967 tak izraelské stíhačky vzlétly proti syrskému dělostřelectvu. Na obranu Damašek vyslal své stroje. Šest z nich však bylo během letecké bitvy sestřeleno.¹⁰⁸ Logickým krokem Sýrie tak bylo požádat svého spojence Egypt o pomoc a snaha přesvědčit Káhiru o nebezpečí, které Izrael představuje. S prosbou o pomoc v tomto úsilí se Damašek obrátil i na Sovětský svaz. Předseda Prezídia Nejvyššího sovětu SSSR¹⁰⁹ Nikolaj Podgornyj informoval Násirovy poradce o izraelské mobilizaci, ke které, jak potvrdil i kontrolní tým OSN, ale nedošlo.^{110,111}

Egypt byl však na jaře roku 1967 v hluboké krizi. Neúspěšné tažení v Jemenu, který byl podporován Saúdskou Arábií Egypt značně vyčerpalo. Jednoduché vztahy neměl Násir ani s jordánským králem Husajnem. I přes nepříznivou situaci ale Káhira zahájila přesun sedmi divizí (více než 100 000 mužů a 1 000 tanků) na Sinajský poloostrov do těsné blízkosti izraelských hranic. Tato velmi rychlá mobilizace (přesun se stihl do tří dnů) rozvířila v arabských státech euforii a Násirova popularita vystřelila strmě vzhůru. Násir požádal generálního tajemníka OSN U Thanta o stažení jednotek OSN a ten bez vědomí Valného shromáždění či Rady bezpečnosti tomuto požadavku vyhověl.¹¹² Po více než deseti letech tak v oblasti visela otevřená válka. Dva dny po přesunu armády Násir nechal uzavřít Tiranskou úžinu pro všechna plavidla směřující do přístavu Eilat nebo opačným směrem ven. Tento krok označil Tel Aviv jako vyhlášení války. Měl být dokonce vytvořen námořní svaz, kterým by západní státy dodržely garance dané Izraeli v roce 1957, k žádnému konkrétnímu kroku však nedošlo. Násir se, povzbuzen nově nabytou popularitou, nechal slyšet, že tentokrát dojde ke zničení

¹⁰⁷ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 182.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 182.

¹⁰⁹ Pozice vykonávající funkci hlavy státu

¹¹⁰ SCHULZE, Kirsten E. Arabsko-izraelský konflikt. Brno: CPress, 2008. s. 40.

¹¹¹ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 183.

¹¹² Tamtéž, s. 184.

Izraele. Stalo se tak 26. května na Arabském odborovém kongresu.¹¹³ Tyto informace motivovaly ostatní arabské státy k pomoci, například Kuvajt či Alžírsko. Izrael se tak ocitl v obklíčení a hrozba války se zdála čím dál tím víc reálnou. Jakékoliv kroky OSN však byly pečlivě sabotovány zástupci Sovětského svazu, který tím nahrával arabským zemím. Oproti tomu Izrael se snažil tlačit na představitele západních mocností o vyjádření podpory. Diplomatické mise však úspěchu nedosáhly a například i tradiční spojenec Francie přerušil většinu diplomatických styků s cílem získat si sympatie u arabských států.¹¹⁴

Izrael byl v krizové situaci. Mobilizace se pomalu začala projevovat na drhnutí ekonomiky a na zahraniční pomoc se spoléhat také nedalo. Důvěra premiéra Eškola klesala a kroky vlády byly označovány za váhavé. Předseda vlády tak nakonec svolil k utvoření vlády národní jednoty a jako ministra obrany si zvolil generála Moše Dajana, dobře známého ze suezské války.¹¹⁵ Arabské státy mezitím nadále posilovaly své pozice. Poslední kapkou izraelské trpělivosti byla návštěva jordánského krále Husajna v Káhiře. I přes osobní spor s Násirem, který ho před dvěma týdny označil za imperialistu, však spolu Jordánsko a Egypt uzavřely dohodu o obraně na pět let a de facto se tak jordánská armáda ocitla pod egyptským velením. Velitelem se měl stát egyptský generál Abdal Rijád.¹¹⁶ Ochotu bojovat pod sjednoceným velením vyjádřila i OOP. Koalice arabských států tak byla připravena pro vedení války.

Izrael si uvědomoval, že každým dnem, kdy odkládá preemptivní útok, se zvyšuje riziko útoku arabských států a také následných ztrát. I přesto se izraelská vláda snažila případný útok pečlivě rozmyslet. Po uzavření Tiranské úžiny byla premiérem svolána schůzka předsedů všech politických stran s generály. Ministr zahraničí Abba Eban se vydal na návštěvu Bílého domu a po návratu volal po pozdržení vojenské akce. Důvodem mu byl příslib amerického prezidenta Lyndona Johnsona, že se mu podaří přesvědčit Násira o zbytečnosti útoku na Izrael. Eškolovi se však o mírových záměrech

¹¹³ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 184.

¹¹⁴ ČEJKA, Marek. Dějiny moderního Izraele. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 117.

¹¹⁵ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 185.

¹¹⁶ BAREŠ, Ladislav. GOMBÁR, Eduard. VESELÝ, Rudolf. Dějiny Egypta. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2009. s. 609.

obyvatelstvo přesvědčit nepodařilo, a také proto přišlo na řadu již zmiňované vytvoření vlády národní jednoty a povolání válečného hrdiny Moše Dajana.¹¹⁷

3.4. Úder izraelského letectva

Dle různých projevů a prohlášení kolujících v médiích arabských států a podle připravenosti arabských armád bylo riziko zničení Izraele vnímáno jako velmi silné.¹¹⁸ Proto dne 5. června roku 1967 vydal generálmajor Mordechaj Hod rozkaz k útoku na egyptská letiště a základny.¹¹⁹ První letadla vzletla ráno v 7:10 místního času a jejich útok byl neuvěřitelně efektivní. Zásahu na tom měla izraelská rozvědka, díky níž izraelské letectvo znalo přesnou polohu egyptských strojů. Dále také protiletadlových baterií, a dokonce i dřevěných maket letadel, které měly sloužit ke zmatení nepřítele. Tel Avivu byl znám také časový harmonogram egyptského letectva. Útok byl naplánován na celkem devatenáct leteckých základen na sinajském poloostrově, v údolí i deltě Nilu a také v blízkosti samotné Káhiry. I koordinace izraelského útoku byla obdivuhodná, neboť všechny letouny se dostaly nad své cíle přesně v 7:45 a zaútočily tak v jeden okamžik. Primárními cíli byly egyptské bombardéry a stíhačky, sekundárními pak samotné letecké základny. Provedeno bylo přibližně 500 vzletů a díky nízkým přeletům se izraelským pilotům podařilo překvapit nic netušící egyptské jednotky. Tento bleskový útok, který byl proveden ve třech vlnách, naprosto zdecimoval egyptské letectvo. Zničeno bylo 309 z celkem 340 letadel.¹²⁰ Nejsilnější vzdušná síla na Blízkém východě byla v troskách. Sám generálmajor Hod se zdráhal prvotním hlášením uvěřit, neboť, jak později sám přiznal, takový úspěch si nepředstavoval ani v nejdívočejších snech.¹²¹

¹¹⁷ SCHULZE, E. Kristen. Arabsko-izraelský konflikt. Brno: CPress, 2012. s. 41.

¹¹⁸ Po suezské válce Násir prohlásil: „*Naše touha je zničit Izrael*“ Před vypuknutím šestidenní války dokonce pronesl: „*Nadešel náš čas, zítra bude Izrael smeten do moře*“ Irácký prezident 1. června 1967 v bagdádském rozhlase prohlásil: „*Existence Izraele je omyl, který musí být napraven*“ více viz. ORLÍK, Karel. Zápas o zemi zaslíbenou. Křesťanský pohled na podstatu izraelsko – arabského konfliktu. Havlíčkův Brod: ICHTYS, 1991. s. 36.

¹¹⁹ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 485.

¹²⁰ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 187.

¹²¹ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 486.

Taková pohroma by mohla zasadit ránu do důvěry a odhodlání do války ostatním arabským spojencům. A tak z Káhiry zaznívaly optimistické zprávy o úspěších egyptského vojska. Povzbuzení postupem spojence tak téhož dne zahájila nálety i letectva Jordánska, Sýrie a Iráku. Syrské bombardéry zahájily útok na ropnou rafinerii v Haifě a na Megiddské letiště. Jordánské letectvo bombardovalo letiště Kfar Sirkin a irácké letouny zahájily útok na město Natanja. Všechny stroje, které vletly do izraelského vzdušného prostoru však byly sestřeleny.¹²² Část izraelského letectva, které po bleskovém úspěchu na sinajské frontě podporovalo postup pozemních jednotek, tak bylo převeleno na východní frontu. I zde udeřilo s nevídanou efektivitou. Již večer prvního dne války byla zničena většina letišť v Sýrii i Jordánsku. Izraelským pilotům se dokonce podařilo vyřadit z provozu i velikou iráckou základnu Habbánija. Celkovou bilancí úderu izraelského letectva tak bylo 416 zničených letadel arabské aliance. Z toho neuvěřitelných 393 shořelo na zemi. Ztráty na izraelské straně byly nepoměrné. Za obětí protiletadlové palbě padlo 26. strojů.¹²³

3.5. Pozemní boje

Naprostá převaha ve vzdušném prostoru se pochopitelně musela projevit i v pozemních bojích. Izraelské letectvo totiž v průběhu celé války poskytovalo podporu pozemním jednotkám a výrazně se podepsalo i pod jejich úspěch. Podobně jako o jedenáct let dříve se hlavní boje odehrávaly na Sinajském poloostrově. Sedm egyptských divizí bylo rozmístěno ve dvou liniích. Prvních pět divizí v těsné blízkosti s izraelskými hranicemi a dvě obrněné divize ve druhém sledu. Jednotky byly v pohotovostních pozicích očekávající ofenzivu. Potřebu obrany nikdo neočekával, a to při prvních střetech vyvolalo nečekané zděšení. Izraelská armáda představovala sílu tři divizí. Co do počtu však tradiční vnímání divize tato izraelská uskupení výrazně převyšovala. Ačkoliv egyptská armáda byla připravena na útok, měla pozice chráněna několika minovými pásy. O jejich rozmístění díky rozvědce velení izraelské armády vědělo s nevídanou přesností. A tak vznikl plán na obklíčení egyptských pěších divizí.

¹²² SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 486.

¹²³ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 187-188.

Jižní část izraelské armády obešla egyptské jednotky riskantně až na hranicích pouště a severní sbor proklouzl podél pobřeží středoziemního moře. K oklamání nepřítele použili v oblasti očekávané největší koncentrace jednotek makety vojenské techniky. Tyto nůžky byly zahájeny v 8:15 5. června a během dne se podařilo egyptskou armádu rozdělit. Dostat se až k Suezskému průplavu se však severní armádě nepodařilo. Naopak se potýkala s houževnatým odporem egyptských jednotek a generál Tal tak musel neplánovaně vyslat druhý sled.¹²⁴

Během prvního dne se izraelským jednotkám podařilo převzít kontrolu nad městem Al-Ariš a to i díky mohutné podpoře letectva. Postup izraelských jednotek k městu Al-Ariš ale zneprzyjemňovalo bombardování palestinské divize. Proto Dajan vydal rozkaz území pásma Gazy obsadit. Podařilo se tak odpoledne 7. června.¹²⁵ Dalším cílem bylo prorazit egyptské obrněné pásmo a postoupit na Sinaj. Tato operace byla extrémně riskantní. Egyptské jednotky byly po úvodním šoku připraveny v obranných pozicích, a navíc měly oproti Izraelcům početní převahu. Zároveň byl také útok naplánován na noc, takže se izraelská armáda musela obejít bez životně důležité letecké podpory. Společně s výsadkáři se pěší jednotky zdlouhavým nočním pochodem dostaly do týlu nepřítele a za podpory dělostřelectva se jim podařilo dobýt pevnost Abu Agheila. Již v šest ráno 6. června tak měla izraelská armáda volnou cestu na Sinajský poloostrov a ovládala i síť silnic v této oblasti nutných pro zajištění zásobování.¹²⁶

I přes nepříznivý vývoj celé pondělí 5. června vydávala Káhira prohlášení o egyptském postupu. Svým arabským spojencům Egyptané tvrdili, že více než tři čtvrtiny izraelského letectva jsou zničeny a egyptské jednotky operují hluboko na izraelském území. Do této doby vyčkávající syrská armáda se rozhodla alespoň pro ostřelování galilejských měst v Izraeli. I díky izraelskému letectvu a masivnímu bombardování však Sýrie přišla o své letectvo a většinu pozic na Golanských výšinách. Po tomto neúspěchu si Damašek uvědomil rozsah egyptských lživých informací. I tak ale 6. června spustila Sýrie válečné pěší akce. Ty však byly izraelskými jednotkami zastaveny.¹²⁷

¹²⁴ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 194.

¹²⁵ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 486.

¹²⁶ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 192.

¹²⁷ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 488.

S falešnou nadějí o postupu arabské aliance jednal i jordánský král Husajn. Těžko tak mohl kladně reagovat na výzvu premiéra Eškola, v níž mu jeho izraelský protějšek nabízel klid na východní frontě, pokud Jordánsko samo útok neprovede. A tak se hlavním cílem jordánské ofenzivy stala izraelská část Jeruzaléma. Útok byl zahájen silným ostřelováním. Generál Dajan však neměl v plánu provést protiútok a oslabit tím sinajskou frontu. Považoval ostřelování jen za jakési jordánské gesto sounáležitosti s arabskými spojenci. Pro jistotu však izraelští letci provedli několik útoků na vojenské základny v Jordánsku. I přesto však ve 13:00 jordánské jednotky překročily hranice a obsadily strategicky výhodně umístěné velitelství Dozorčí organizace OSN pro dodržování příměří (UNTSO).¹²⁸

3.6. Mezinárodní ohlas na vypuknutí války

Falešné zprávy však nedostávali jen představitelé Sýrie a Jordánska. V prvních hodinách války měl zkreslené informace i Násir. Musel zkousnout hořkou skutečnost a ospravedlnit v očích veřejnosti nečekaný neúspěch. Dne 5. června v 16:30 tak telefonoval přímo Husajnovi a radí se o zvolení informační strategie. Díky izraelské odposlouchávací službě známe také obsah tohoto rozhovoru: „*Řekneme, že Spojené státy bojují na izraelské straně? ptal se Násir. Řekneme Spojené státy a Anglie, nebo jen Spojené státy? Spojené státy a Anglie, odpověděl Husajn.*“¹²⁹ I přesto, že Izrael záznam tohoto rozhovoru o dva dny později zveřejnil a sám Husajn autentičnost spolu s omluvou potvrdil, v arabských sdělovacích prostředcích běžely informace o zapojení Spojených států a Velké Británie. Krátce na to proběhla telefonická jednání amerického prezidenta Johnsona a předsedy rady ministrů Sovětského svazu Kosygina. Poté, co se o egyptské pohromě dozvěděla i Moskva, trval sovětský politik na okamžitém zastavení izraelské „agrese“ pod podmínkou sovětského zásahu. Na toto zastrašování reagoval Johnson přesunem 6. flotily blíže k oblasti bojů. To byl v určitém ohledu poněkud nešťastný krok, neboť Američané o svých záměrech neinformovali ani jednu ze stran konfliktu. A tak když izraelské průzkumné letouny spatřily nečekanou bitevní loď, zahájily útok.

¹²⁸ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 490.

¹²⁹ Tamtéž, s. 490.

Tento omyl si vyžádal 34 obětí. Loď USS Liberty však doplula v pořádku do bezpečí a americko-izraelské vztahy to nijak nepoznamenalo. Navíc hlavní účel, demonstrace síly, byl splněn.¹³⁰ Sovětům tak nezbývalo než se snažit zastavit izraelský postup přes Radu bezpečnosti OSN. Opakovaně volali po ukončení bojů a stažení se z okupovaného území. Americký delegát tento krok podmínil návratem k situaci před krizí, tedy obnovení plavby Tiranskou úžinou a návrat jednotek UNEF. Po několika jednáních tak Rada bezpečnosti OSN v podvečer 6. června přijala návrh rezoluce na zastavení bojů a obnovení trvalého a spravedlivého míru v oblasti.¹³¹ Oproti suezské válce i situaci před samotným vypuknutím války tak měl Izrael diplomatickou podporu.

3.7. Sinajské tažení

I přes velmi náročné operace se izraelské armádě podařilo během dvou dnů dobýt a obsadit první egyptskou obrannou linii. Situace egyptské armády se tak zcela změnila a dala se na ústup směrem k suezskému průplavu. Tomu se snažili Izraelci zabránit. Stály před nimi však dva úkoly. Prvně museli upevnit dobyté pozice na východě Sinajského poloostrova a vypořádat se s posledním odporem. Druhá část armády však spěchala k horskému průsmyku Milta, aby odřízla ústupové cesty Egyptanů. Izraelským tankům se na širých pláních dařilo ničit své hůře vycvičené protivníky, a tak s večerem 7. června ovládal Izrael západní část Sinaje a znemožnil ústup egyptských vojsk. Z východu je však do obklíčení tlačil generál Šaron. Během 8. června tak zmatené egyptské jednotky ustupovaly směrem k Suezskému průplavu. Z východu bombardovány generálem Šaronem, ze vzduchu izraelským letectvem a vstříc přímo do náruče generálů Tala a Joffeho, kteří hlídali ústupovou cestu.¹³² Překvapivý byl zisk pevnosti Šarm aš-Šajch, která hlídala Tiranskou úžinu. Dobyta však byla téměř bez boje, neboť egyptské jednotky pevnost opustily ještě před vyloděním výsadkářů.

¹³⁰ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 210.

¹³¹ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 492.

¹³² Tamtéž, s. 492-495.

Ministr Dajan prohlásil, že Izrael dosáhl svých hlavních cílů, tedy znovuotevření Tiranské úžiny pro mezinárodní plavbu. Nechal se slyšet, že obsazení Suezského průplavu je v silách Izraele, ale ten na tom nemá zájem. Ve skutečnosti tou dobou už izraelské jednotky ovládaly téměř celé východní pobřeží průplavu.¹³³ Sinajský poloostrov byl v rukou Izraelců. Sedm egyptských divizí bylo zničeno za necelé čtyři dny. Tak závratný vývoj řešila i Rada bezpečnosti. Sovětský delegát navrhl rezoluci o klidu zbraní, a když se o porážce své armády dozvěděl Násir, instruoval i egyptského delegáta k přijetí takového závazku. Sám Násir pak „rezignoval“ aby po zinscenovaných demonstracích za jeho setrvání v pozici, o tři dny později rezignaci odvolal.

3.8. Západní břeh Jordánu

Po obsazení výhodných pozic v jeruzalémském Starém městě, měly jordánské jednotky navrch. Jediné izraelské jednotky schopné odporu byla skupinka obránců hory Scopus. Nejbližší posily se nacházely čtyři hodiny od Jeruzaléma. V noci 6. června tak započal urputný boj o každou ulici, který neustal do večera druhého dne. I přes velké ztráty se však izraelským jednotkám podařilo obsadit strategicky významné výšiny nad Jeruzalémem. Tím se jim otevřela cesta k Západnímu břehu Jordánu, neboť Izrael držel pevně v rukou ony klíčové výšiny. Z nich šlo pohodlně ostřelovat a kontrolovat území až k samotné řece Jordán. Území od Jeruzaléma k řece však bylo bráněno početně srovnatelnou a velmi dobře opevněnou jordánskou armádou. Izrael však v ruce držel trumf v podobě velmi účinného leteckého bombardování. A tak i přes silný odpor se díky letecké podpoře a brilantně načasovanému útoku izraelské armády podařilo 7. června obsadit všechna jordánská města v oblasti. Izraelské jednotky se zastavily až u Jordánu. Západní břeh nyní náležel Izraeli.¹³⁴ Otazník zůstával viset jen nad Starým městem. Tato oblast představovala kulturně a nábožensky velkou hodnotu pro Araby i Židy. I proto vydání rozkazu o dobytí města provázela určitá zdráhavost. Ráno 7. června však Dajan souhlasil s útokem za jediné podmínky, nepoužití dělostřelectva a vzdušné

¹³³ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 494.

¹³⁴ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 226.

podpory. To pro ochranu nábožensky velmi cenných míst. Jordánské jednotky zůstaly v obklíčení, ale bez použití nejsilnější izraelské zbraně utrpěli Izraelci během jediného dne větší ztráty než na celé sinajské frontě. Hodnota symbolu, který představovalo Staré město, však byla pro Izrael nedozírná. Po dobytí Jeruzaléma, ještě při posledních bojích, izraelští vojáci padali u Zdi nářků k zemi a se slzami v očích se modlili. Izrael během tří dnů ovládl celý Západní břeh včetně Starého města. Oproti tomu Jordánsko přišlo téměř o polovinu území, celé letectvo, polovinu techniky a přes 15 000 mužů.¹³⁵

3.9. Golanské výšiny

Syrská fronta se v podstatě smrškla jen na oblast Golanských výšin, což je skalnatá, těžko průchodná náhorní plošina. Syrské jednotky zde měly pohodlné obranné pozice ve dvou sledech o celkové síle osmi brigád. První tři dny války probíhalo spíše vzájemné ostřelování bez výraznějších územních posunů. Až po skončení sinajské fronty 9. června se část izraelských jednotek přesunula na syrskou frontu. Zde začaly pomalu prostupovat obtížným terénem. Izraelské tanky však jely až v závěsu za speciálně upravenými buldozery, které pomáhaly čistit cestu. V průběhu bojů však byly všechny buldozery zničeny a tanky musely postupovat samostatně. Takovýto úder přišel na dvou místech a syrské jednotky těžko odhadovaly směr izraelských tanků. Pokud bychom hledali poslední boje šestidenní války, našli bychom je právě v oblasti Golanských výšin. Druhý den syrského tažení, tedy 10. června, se Izraelcům podařilo obsadit město Kunejtra v podstatě již bez bojů. Syřané, nečekající tak masivní ofenzívu, raději vyslyšeli doporučení Rady bezpečnosti a zastavující palbu začali ustupovat. Doporučení OSN vyslyšeli i Izraelci a v podvečer 10. června zastavili palbu i oni. Před klidem zbraní ale chtěli do rukou pevně uchopit celou oblast. Tento záměr se nelíbil Sovětskému svazu, a tak Kosygin několikrát důrazně varoval Johnsona a hrozil sovětskou intervencí argumentujíc obranou Damašku. Americký prezident se snažil svůj protějšek uklidnit, že Damašek není cílem izraelské armády a v nejbližší době dojde k zastavení palby i z izraelské strany. Pro jistotu však byly vyslány dvě americké

¹³⁵ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 500.

letadlové lodě z 6. flotily do blízkosti bojů.¹³⁶ Dne 10. června v 18:30 skutečně došlo k zastavení palby a šestidenní válka byla ukončena. Izrael během dvou dnů ovládl Golany, které představují strategicky výhodnou oblast pro kontrolu nad přilehlým územím. I přes nepřístupnost terénu byly ztráty nepoměrné i zde. Syrská armáda ztratila přes tisícovku mužů oproti stu izraelských.¹³⁷ Jiné zdroje uvádí syrské ztráty až okolo 2500 vojáků.¹³⁸

3.10. Výsledek války a mírová jednání

Válka skončila drtivým vítězstvím Izraele. Během šesti dní obsadila výhodné pozice ve třech směrech. Zároveň to bylo území, které arabské státy využívaly k případným útokům či ostřelování Izraele. Nyní tato strategicky velmi výhodná místa ovládal Tel Aviv. V situaci před červnovou válkou roku 1967 měly arabské státy izraelská města a vojenské základny v podstatě na dosah ruky. Nyní se ale situace obrátila a podobnou výhodou nyní disponoval Izrael. I přes početní a technickou výhodu arabské aliance se ale podařilo Židům soupeře předčít na všech frontách.¹³⁹ A to zejména díky brilantně naplánovanému, a hlavně provedenému leteckému útoku. Díky němu se Izraelcům podařilo během tří hodin získat absolutní vzdušnou převahu, tolik klíčovou pro další průběh války. Takový úspěch ale Tel Aviv dostatečně zpracovat nedokázal a svoji pozici razantně přecenil, což se negativně projevilo při dalším arabsko-izraelském konfliktu v roce 1973.¹⁴⁰ S výsledkem nebyl spokojen ani Sovětský svaz. Hned 13. června na jednání Rady bezpečnosti sovětský konzul Federenko volal po „spravedlivém potrestání agresora“ v podobě Izraele a návratu k situaci před rokem 1949. Nepřímo také vyhrožoval, že neučiní-li tak OSN, úkolu se chopí Sovětský svaz. Jeho návrh na odsouzení Izraele jako viníka konfliktu však odsouhlasili pouze čtyři delegáti.¹⁴¹

¹³⁶SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 504.

¹³⁷HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 229.

¹³⁸SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 504.

¹³⁹Velká část vojenské techniky pro egyptskou armádu byla dodána Sovětským svazem. Srov. např.: HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 180.

¹⁴⁰HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 237.

¹⁴¹SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 507.

Sovětský svaz se také snažil negovat všechna mírová jednání Izraele s arabskými státy. Již 19. července izraelská vláda schválila mírovou smlouvu s Egyptem, jež zahrnovala navrácení a demilitarizaci celého Sinajského poloostrova. Podobná smlouva byla připravována i se Sýrií a na programu bylo i jednání s králem Husajnem.¹⁴² Tyto kroky ale razantně utnula návštěva Podgorného s početnou vojenskou delegací, při které sliboval arabským státům pomoc se znovuzískáním vojenského potenciálu. Tento krok arabské státy od podpisu mírových smluv odradil. Arabské státy dokonce uspořádaly na konci srpna roku 1967 v Chartúmu summit svých představitelů. Na něm byl přijat program tzv. „Tři ne“ Spočíval v bodech: nejednat s Izraelem, neuzavírat s Izraelem mírovou smlouvu a neuznávat Izrael.^{143,144}

Když se Federenkovi nepodařilo přimět Radu bezpečnosti k odsouzení Izraele, uchýlil se k taktice Rady bezpečnosti obejít a inicioval mimořádné zasedání Valného shromáždění. To bylo zahájeno 19. června a sovětský postoj, totožný s tím, který hlásal Federenko, přijel přednést dokonce sám Kosygin. Proti vyvstal návrh Spojených států, který požadoval status quo v oblasti, podepsáním vzájemných dohod mezi účastníky konfliktu.¹⁴⁵ Mimořádné Valné shromáždění bylo bez výsledku odročeno a problém přetrval až do 19. září, kdy se sešlo řádné Valné shromáždění. Práce na mírových řešeních však byla ovlivněna, a do jisté míry i uspíšena, dalšími střetnutími mezi Egyptem a Izraelem. Zejména potopením izraelského torpédoborce Eilat a ostřelováním Suez.¹⁴⁶ A tak byla 22. listopadu 1967 přijata Rezoluce Rady bezpečnosti č. 242.¹⁴⁷ Tato rezoluce požadovala mimo jiné stažení a demilitarizování dobytých území a slibovala budoucí jednání mezi aktéry. Ovšem dvojsmyslnost formulace oné rezoluce opět řešení problému nepřinesla.¹⁴⁸

Pokud se vrátíme na konec šestidenní války, spatříme uzavření příměří 11. června 1967. Bezprostředně poté však následoval táhlý konflikt známý jako opotřebovovací válka. Ta trvala od prvního střetnutí mezi Egyptem a Izraelem 1.

¹⁴² HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 238.

¹⁴³ Tamtéž, s. 239.

¹⁴⁴ Chartúmská rezoluce, dostupné online z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-khartoum-resolutions>

¹⁴⁵ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 508.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 509.

¹⁴⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti č. 242. Dostupné online z: <https://digitallibrary.un.org/record/90717#record-files-collapse-header>

¹⁴⁸ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 511.

července 1967 až do podepsání příměří v srpnu 1970.¹⁴⁹ První fází byla tzv. „obránná rehabilitace“ ve které bylo cílem znovudosažení vojenského potenciálu. Reorganizace egyptské armády se podařila hlavně díky podpoře Sovětského svazu. Dodány byly tisíce strojů modernějších stíhaček MiG-21 a také tanků T-55. Spolu s technikou ale proudilo do Egypta i velké množství sovětských poradců a válečných expertů.¹⁵⁰

Druhá fáze, pojmenována „ofenzivní obrana“ spočívala v ostřelování izraelských jednotek v západní části Sinajského poloostrova. Taková akce měla účely hned dva. Jednalo se o pokus obnovení provozu v Suezském průplavu, který do egyptské kasy pumpoval velký obnos peněz, bez něhož se nyní musel Egypt obejít. Druhým cílem bylo pozvednout morálku vojska, tak masivně zdecimovanou po porážce z června roku 1967. Izraelská reakce na sebe nenechala dlouho čekat. V prvním možném okamžiku izraelské jednotky začaly budovat obrannou linii na Sinajském poloostrově, dnes známou jako Bar Levova linie, která již 15. března 1969 byla připravena plnit svůj úkol.¹⁵¹

Poslední fází byla tzv. „osvobozovací“ a ta měla cíl ne menší než znovudobytí východního břehu Suezského průplavu, který by Egyptu umožnil průplav otevřít. Válka měla být vedena statickým zdlouhavým stylem a skrze vzájemné ostřelování měla způsobit Izraelcům co největší škody a podlomit morálku. Tato fáze však trvala téměř rok a půl a k posunu v podstatě nedocházelo. Zvrat nastal až se zapojením sovětských pilotů přímo v boji, které rozložení sil poněkud ovlivnilo. Izrael byl tak nucen jednat s Egyptem o příměří. Podmínku úplného stažení ze Sinaje však akceptovat nemohl, a tak po několika pokusech bylo v srpnu 1970 uzavřeno příměří dočasné, tříměsíční. Toto příměří se však i následkem Násirovy smrti protáhlo až do roku 1973, kdy ho přerušila válka zahájená na největší židovský svátek Jom Kippur.¹⁵² Ta je právě příkladem situace, kdy Izrael nezaútočil a musel se bránit. Tehdy i kvůli fatálnímu selhání vojenské rozvědky Tel Aviv s útokem nepočítal. Nakonec ale díky podpoře USA byla však válka pro Izrael úspěšná.¹⁵³ V následujících letech následovala povstání živena zejména

¹⁴⁹ WANNER, Jan. Krvavý Jom Kippur, čtvrtá a pátá arabsko-izraelská válka ve světové politice. Praha: Libri, 2002. s. 80.

¹⁵⁰ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 248.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 249-251.

¹⁵² Tamtéž, s. 257-276.

¹⁵³ BLACK, Ian. MORRIS, Benny. Mossad, Izraelské tajné války. Dějiny izraelské tajné služby. Brno: JOTA, 2001. s. 310.

Organizací pro osvobození Palestiny (OOP) která reflektovala nespokojenost palestinských obyvatel.

4. Analýza souladu s principy spravedlivé války

Tato část práce využije teoretických poznatků z předchozích kapitol. A to jednak samotné teorie spravedlivé války a také představení konfliktu šestidenní války. Pokusí se aplikovat principy spravedlivé války na samotný konflikt a také je zhodnotit. Využívat k tomu bude informace získané předchozím bádáním samotné filosofické doktríny, historických faktů předložených v kapitole o šestidenní válce a také z různých politických vyjádření, jednání a kroků na úrovni geopolitické diplomacie. Hlavním předmětem sporu při šestidenní válce je hledání viníka, respektive agresora. První vojenský úder provedl bezpochyby Izrael. Ospravedlňoval ho preemptivním úderem a hájil tak svou pozici. Arabské státy pochopitelně hlasitě volali po označení Izraele jako agresora a jeho potrestání. Jednalo se však skutečně o preemptivní úder, nebo Izrael zahájil válku mezi zeměmi s tak rozlišným kulturním a historickým základem? Podobně dojde k posouzení i dalších principů spravedlivé války. A to jednak splnění kritérií pro vznik války, ale také kritéria způsobu a průběhu boje samotného. Jak je již zmíněno výše, aktérem, který zahájil samotný válečný konflikt, byl Izrael. Budeme tak aplikovat principy teorie spravedlivé války na Izrael a budeme hledat případná ospravedlnění vzniku ozbrojeného konfliktu.

4.1. Spravedlivý důvod

Teorie spravedlivé války uvádí jako jediný možný důvod k vyvolání války sebeobranu případně obranu třetí strany za určitých podmínek. V případě Izraele bychom těžko obhajovali sebeobranu na území sousedních států. A že šlo o vsutku velká a četná území, na kterých Izrael intervenoval. Sebeobrana, jako samotný důvod

nám tak stačit nemůže. To si uvědomují i další teoretikové spravedlivé války a spravedlivý důvod vnímají jako sebeobranu proti již probíhající agresi.¹⁵⁴

Musíme tedy určit, zdali se Izrael stal obětí agrese, proti které se bránil. Podle rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 je agrese použitím vojenské síly jednoho státu proti druhému. Dokonce agresi spojuje s prvním použitím vojenské síly.¹⁵⁵ Zde budeme opět těžko rozlišovat, který konflikt můžeme označit za první v rámci šestidenní války. Již od roku 1964 docházelo ke střetům, respektive vpádům jednotek z Organizace pro osvobození Palestiny (OOP). Izrael na to reagoval ostřelováním nepřátelských pozic. To v dubnu 1967 proběhlo syrské ostřelování galilejské oblasti, proti kterým zasahovalo izraelské dělostřelectvo.¹⁵⁶ Tyto drobné konflikty ale jen stěží můžeme chápat jako agresi, která by vyvolala nutnou sebeobranu.

Trochu osvícenější pohled na vnímání pojmu agrese přinesla konference v Kampale. Ta se ale konala až více než čtyřicet let po šestidenní válce, v roce 2010. Její poznatky tak můžeme hodnotit až s odstupem. Nově k definici agrese připojuje i plánování a přípravu útočného činu.¹⁵⁷ Ze strany arabských států probíhaly na jaře roku 1967 velké vojenské manévry. Vrcholem tohoto napětí bylo obsazení Sinajského poloostrova egyptskými jednotkami.¹⁵⁸ To mohlo v očích Izraele vyvolat přinejmenším neklid, pravý záměr egyptské mobilizace však můžeme odhadovat jen těžko. Mohlo se jednat o reakci na příjezd sovětské delegace 13. května, která záměrně mylně informovala Násira o obrovské izraelské mobilizaci na syrských hranicích. A to i přes výzvu izraelského premiéra Eškola, který pozval sovětské zástupce, ke kontrole hranic. Pozvání však vyslyšeno nebylo.¹⁵⁹

Pokud bychom hledali oficiální začátek války, mohli bychom ho datovat k 22. květnu, kdy Násir uzavřel Tiranskou úžinu. Tento krok byl vládou Izraele považován

¹⁵⁴ VELEK, Josef. Kapitoly z teorie spravedlivé války. Praha: Filosofia, 2014. s. 47.

¹⁵⁵ Definition of Aggression Resolution 3314. Official Documents United Nations General Assembly. Dostupné online např. z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement>

¹⁵⁶ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 181-183.

¹⁵⁷ Sdělení č. 29/2018 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí změn Římského statutu Mezinárodního trestního soudu týkajících se zločinu agrese, přijatých v Kampale dne 11. června 2010.

¹⁵⁸ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 472.

¹⁵⁹ BLACK, Ian. MORRIS, Benny. Mossad, Izraelské tajné války. Dějiny izraelské tajné služby. Brno: JOTA, 2001. s. 230-232.

za akt války. De iure tak válečný stav trval právě od tohoto dne.¹⁶⁰ Izrael i přesto pečlivě zvažoval, jestli do války vstoupit, či nikoliv. Zvažoval různé hrozby a snažil se válku ospravedlnit.¹⁶¹

Pomyslnou poslední kapkou v poháru izraelské trpělivosti bylo podepsání smluv arabských států, tedy postupně Jordánska, Sýrie a 4. června také Iráku, ve kterých uzavírají vojenskou dohodu s Egyptem a své armády v podstatě poskytují egyptskému velení. Ani tak ale Egypt neměl pravděpodobně v plánu provést útok. Po skončení války sice Tel Aviv zveřejnil válečné egyptské plány ukořistěné během sinajské invaze, ve který byl plán na obsazení Negevské poušti. Pravděpodobně se však jednalo o plány na případný protiútok či první úder v delším časovém horizontu.¹⁶² Daleko přínosnější, než samotná válka se totiž pro Násira jevila dlouhodobá blokáce Tiranské úžiny bez vojenského konfliktu. V tomto ohledu měl totiž Egypt navrch. Tiranská úžina představovala pro Izrael životně důležitou námořní tepnu při obchodním spojení s Afrikou a Asií. Přístav Eilat také představoval klíčovou křižovatku pro obchod s ropou. Proto blokáda Tiranské úžiny Egyptu vyhovovala a snažil se ji bez boje udržet co nejdéle. Kromě ekonomických ztrát, které blokáda pro Izrael představovala, by ale v případě pokusu blokádu přerušit musel Tel Aviv počítat i s mobilizací, a tedy dočasným zastavením velké části ekonomiky.¹⁶³ Takový problém Egypt neměl, neboť disponoval profesionální armádou, která mohla na Sinaji vydržet neomezeně dlouho bez ekonomických důsledků. Z pohledu Egypta tak bylo daleko výhodnější čekat. Tím vlastně vytvářel tlak na Izrael k řešení této situace. Ale samotný fakt, že Násirovy kroky znamenaly pro Izrael nebezpečí, i když ne výhradně vojenské, se dá v určitém pohledu vnímat jako agrese. Jeden z teoretiků spravedlivé války, Steven Lee, dokonce ekonomické ztráty způsobené druhému státu uvádí jako příklad agrese.¹⁶⁴ Agresi tedy můžeme nalézt i v případě, pomineme-li Násirovy výhrůžky zničením Izraele. A mnohdy šlo o výhrůžky dosti přesné. Po suezské válce se Násir nebál prohlásit: „*Naše touha je zničit Izrael.*“ V předvečer války dokonce Izrael varoval: „*Nadešel náš čas,*

¹⁶⁰ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 184.

¹⁶¹ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 160.

¹⁶² WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 161

¹⁶³ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 473.

¹⁶⁴ LEE, Steven. Ethics and War: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press. s. 77.

zítra bude Izrael smeten do moře.“^{165,166} Přirovnání iráckého prezidenta Abdula Rahmána Árifa, který Izrael označil za chybu, kterou je potřeba vyřešit, už je tak jen další dokreslení rétoriky představitelů arabských států.

Arabské státy tak vyvíjely na Izrael dostatečně nebezpečnou agresi. Jejich pohled na situaci byl ale poněkud jiný. Arabské státy totiž zpochybňovaly, a některé dodnes ještě zpochybňují, vznik státu Izrael v roce 1948. Odebírají mu tak právo na existenci a jakoukoliv možnost sebeobranu. Z jejich rétoriky je také možné vyčíst, že židovský národ může být kdykoliv napaden. Ať už se na tuto argumentaci podíváme z jedné či druhé strany, každé politické společenství má právo na sebeobranu. Toto právo pramení jednoduše z jeho vlastní existence.¹⁶⁷

4.2. Správný záměr

Podle předložených faktů měl Izrael i přes značné kontroverze spravedlivý důvod zahájit vojenskou intervenci. Správný záměr je však možná ještě hůře definovatelný a hmatatelný. Na okamžik upustíme od Walzerova sjednocení těchto dvou principů. Válečný konflikt měl zabránit a v konečném důsledku také zabránit likvidaci státu Izrael. Alespoň takovou rétoriku izraelští představitelé používali. Informace, se kterými ale pracovali, tak jednoznačné nebyly. Tel Aviv měl k dispozici spoustu velmi přesných informací o nepříteli. Věděl tak o rozestavění jeho jednotek a vyvozoval z toho snahu Izrael držet co nejdéle pod tlakem a ekonomicky ho vyčerpávat. Konkrétní postupy ale predikovat nedokázal. Zpravodajská služba Aman nebyla schopná předvídat Násirovy kroky. Obsazení Sinaje, vypovězení jednotek UNEF ani uzavření Tiranské úžiny žádná izraelská rozvědka nepředpovídala. Stejně tak tápala na Jordánské hranici, kde byly jednotky nepřítele rozestavěny částečně v obranných a částečně v útočných pozicích.¹⁶⁸ Tyto Násirovy kroky však ještě nejsou avizovaným

¹⁶⁵ ORLÍK, Karel. Zápas o zemi zaslíbenou. Křesťanský pohled na podstatu izraelsko – arabského konfliktu. Havlíčkův Brod: ICHTYS, 1991. s. 36.

¹⁶⁶ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 184.

¹⁶⁷ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 159.

¹⁶⁸ BLACK, Ian. MORRIS, Benny. Mossad, Izraelské tajné války. Dějiny izraelské tajné služby. Brno: JOTA, 2001. s. 237.

zničením Izraele. Někteří vojenští i političtí představitelé Izraele zpětně uznali, že Egypt neměl v bezprostřední době plán na přímý útok. Někteří dokonce zpochybňovali názory o celkovém ohrožení Izraele.¹⁶⁹ V takovém případě by byl princip správného záměru značně oslaben.

Tento princip však můžeme vnímat daleko konkrétněji. Bylo správným záměrem Izraele zmírnit utrpení svých obyvatel? Bylo válečné utrpení skutečně menší než za situace, která by nastala bez války? Zde se částečně posouváme do roviny hypotéz „co by kdyby.“ Ale vzhledem k důvodům, kvůli kterým válka vznikla, můžeme v tomto ohledu vidět ve válce pozitivní důsledky. Další aspekt, který naplňuje princip správného záměru, tedy trvalá spravedlnost, má opět trhliny.¹⁷⁰ Můžeme se domnívat, že obě zúčastněné strany sledovaly válkou konečné řešení arabsko-izraelského problému. Arabská koalice v čele s prezidentem Násirem směřovala k likvidaci izraelského nepřítele. Naplnění tohoto cíle by v očích arabských států rovnováhu přineslo. Stejně tak Tel Aviv doufal v trvalé vyřešení konfliktu a uhájení své suverenity. Důsledky však byly zcela opačné. Izrael svoji existenci uhájil, konflikt však přetrvává dál. Hned v červenci roku 1967 byla v omezeném rozsahu fronta na Sinaji opět otevřena.¹⁷¹ Mírným světlem na konci tunelu můžeme v současnosti spatřovat uznávání existence Izraele jednotlivými arabskými státy.

Pro naplnění principu správného záměru nesmí být válka vedena se záměrem jakési pomsty nebo úplného zničení. Ale naopak k odvrácení co největšího zla. Jelikož arabsko-izraelské vztahy jsou od vzniku státu Izrael až po vypuknutí šestidenní války v roce 1967 velmi vypjaté, musíme si položit otázku, jestli vzájemná nevráživost při rozhodování do války vstoupit, nehrála podstatnou roli. Zatímco ze strany arabské koalice nalezneme neskrývaný záměr nepřítele definitivně zničit, u Izraele najdeme snahy přesně opačné. Příkladem může být jednání ministra zahraničí Abba Ebana s americkým prezidentem Lyndonem Johnsonem. Ten se po návratu snažil vojenskou intervenci pozdržet a hledat mírová řešení.¹⁷² Záměr války vedené Izraelem tedy můžeme spatřit v co největším snížení bojeschopnosti nepřítele a eliminaci možnosti působit škody.

¹⁶⁹ RYAN, L. Joseph. The Myth of Annihilation and the Six-Day War. *Worldview*. 9/1973, roč. 16, s. 41.

¹⁷⁰ BROWN, Davis. The Sword, the Cross, and the Eagle: The American Christian Just War Tradition. Lanham: Rowan & Littlefield, 2008. s. 90

¹⁷¹ ČEJKA, Marek. Dějiny moderního Izraele. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 119.

¹⁷² SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 483.

Můžeme tedy zhodnotit, že Izrael vedl válku se záměrem zabránit co nejvíce škodám a nastolit trvalý mír. Možné další postranní úmysly nám zůstávají skryty. Nutně však princip správného záměru nijak výrazně narušovat nemusí.

4.3. Legitimní autorita

I když k prvním bojům šestidenní války došlo až 5. června 1967, válečný stav mezi účastníky konfliktu trval již od 22. května téhož roku. Tehdy Egypt provedl krok, který můžeme vnímat jako *casus belli*, tedy zablokování Tiranské úžiny. A to i přes opakovaná prohlášení Izraele, který avizoval, že takový čin bude považovat za vyhlášení války. Oficiálně však k žádnému vyhlášení války nedošlo. Zde můžeme spatřovat porušení principu *jus ad bellum*. Na druhou stranu byla blízkost konfliktu čitelná. Egyptská armáda držela vyčkávací pozice na Sinajském poloostrově a mobilizovat začal i Izrael.

Pokud se podíváme na samotné autority vydávající rozkazy, můžeme je v případě Izraele označit za legitimní. Po znepokojivých krocích arabské aliance rozhodl premiér Eškol o vytvoření Vlády národní jednoty, která měla vykonávat funkci rozhodujícího orgánu v době krize. Zde byl na post ministra obrany jmenován válečný veterán ze suezské války Moše Dajan. Dne 1. června se ministr zahraničí Abba Eban vrátil z jednání z Washingtonu a přes dřívější doporučení o pozdržení válečného střetnutí nyní informoval předsedu vlády o vyčerpání všech diplomatických možností Spojených států. Na poslední schůzi vlády před válkou, která se konala v noci ze 3. na 4. června se tedy hlasovalo o vstupu do války a ta byla jednohlasně schválena.¹⁷³ Samotný rozkaz k prvnímu úderu, tedy leteckému útoku vydal velitel vzdušných sil generálmajor Mordechaj Hod.¹⁷⁴ Z hlediska politických a vojenských autorit postupoval v souladu s tímto principem.

Mezinárodní situace však byla poněkud méně jasná. Ministr zahraničí Eban sice vyjednával s americkým prezidentem, Johnson se ho však snažil přesvědčit o nutnosti zahájení války pozdržet, aby poskytl Spojeným státům možnost odradit Egypt od svých

¹⁷³ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 483.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 485.

záměrů. Za vyhrocené situace v posledních dnech před válkou vyvinuly západní mocnosti chabou iniciativu o pomoci dosáhnout Izraeli garantovaných závazků z roku 1957. Plánovaný námořní spolek dokonce ani nevznikl. Další autoritou na mezinárodním poli v těchto otázkách je bezpochyby OSN. Ta se ale v tomto konfliktu zdála být dosti bezzubá. Na žádost Násira byly ze Sinaje staženy jednotky UNEF bez konzultace s Radou bezpečnosti nebo Valným shromážděním. Po vypuknutí konfliktu se Sovětský svaz prostřednictvím Rady bezpečnosti snažil obvinít z vypuklé války právě Izrael. Snažil se tak o minimalizaci škod arabské aliance. Po několika jednáních nakonec 6. června Rada bezpečnosti přijala návrh rezoluce na ukončení bojů. Nepřímo vyřčenou podmínkou však bylo zaručení bezpečnostních záruk Izraeli.¹⁷⁵ Samotný útok mandát Rady bezpečnosti pochopitelně neměl, určitou legitimní autoritu, byť se zpožděním, ale můžeme spatřovat i zde.

4.4. Poslední možnost a preemptivní úder

Tento princip bývá v souvislosti s šestidenní válkou skloňován nejčastěji. Stěžejním jádrem problému je otázka, jednalo-li se o preemptivní úder či nikoliv. Kurtulus varuje, že při takovém určení vyvstává několik překážek. Jednak proto, že více či méně oprávněný preemptivní úder bude druhou stranou vždy zpochybňován. A v případě šestidenní války to platí o to víc, že arabská koalice válku drtivě prohrála a snažila se tak vinu shodit na Izrael. Dalším úskalím je přístup badatelů k informacím, které politické a vojenské představitelé k rozhodnutí zahájit vojenskou intervenci vedl. Z pochopitelných důvodů budou taková rozhodnutí padat tajně.¹⁷⁶ Výše se můžeme dočíst, že Egypt přesunem své armády na Sinajský poloostrov a blokadou Tiranské úžiny pravděpodobně chtěl způsobit Izraeli ekonomické škody. Vnímat to můžeme spíše takto než přípravu k útočné válce. I přesto ale může být izraelský úder stále preemptivní. Musí naplnit tři body „dostatečně velké hrozby“ pro jeho ospravedlnění. Prvním z nich je zřejmý záměr způsobit ohroženému státu škody. Tento záměr je patrný z prohlášení představitelů arabských států. Zmínit můžeme Násirovu rétoriku o zničení Izraele,

¹⁷⁵ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 492.

¹⁷⁶ KURTULUS, N. Ersun. The Notion of a „Pre-Emptive war:“ the Six Day War Revisited. *Middle East Journal*. 2/2007, roč. 61, s. 224.

prohlášení syrských představitelů o připravenosti armády zničit židovský stát, nebo snahy OOP o to stejné. Nalézt můžeme i aktivní přípravu k naplnění poškození Izraele. O hrozbách, kterým musel Izrael před válkou čelit, hovořil na mimořádném Valném shromáždění OSN 19. června 1967 izraelský ministr zahraničí Abba Eban.¹⁷⁷ Nejprve zmiňoval, že Izrael se konflikt snažil vyřešit diplomatickou cestou. To dokládá přítomností jednotek UNEF na Sinajském poloostrově, kterého se Izrael po suezské válce vzdal, pro nastolení klidu v oblasti. Kromě zmiňovaných výhrůžek ministr předložil zachycené zprávy o připravovaném útoku arabských států. Nemohl opomenout ani samotnou blokádu Tiranské úžiny nebo snahu odklonit tok řeky Jordán. Onoho 5. června 1967 se tak dle jeho slov nejednalo o akt agrese, ale o volbu žít, nebo zemřít: „*Volba byla žít nebo zahynout, bránit národní existenci nebo ji jednou provždy ztratit.*“¹⁷⁸ Izrael se tak logicky rozhodl pro sebeobranu. Ministr Eban si dovilil tento krok dokonce přirovnat k letecké bitvě o Británii.

Můžeme tedy nalézt skutečné hrozby pro suverénní stát, jež existují v reálném čase. Walzer situaci hodnotí velmi podobně. Svými kroky Egypt Izrael donutil k nějakému jednání. Vyčkávání by izraelské nebezpečí jen prohloubilo a Násirovi poskytovalo čím dál tím větší výhodu, které by mohl využít kdykoliv v budoucnosti.¹⁷⁹ Shrnutím, že: „*(...) státy mohou použít vojenskou sílu, kdykoliv by neschopnost tak učinit vážně ohrozila jejich územní celistvost nebo politickou nezávislost.*“¹⁸⁰ Walzer šestidenní válku uzavírá jako příklad legitimního preemptivního úderu. Podmínky, které nastaly v roce 1967 pro Izrael představovaly agresi a židovský stát tak byl donucen bojovat.

Takto jistý si není například Kurtulus, který neshledal naplnění všech svých tří podmínek pro preemptivní úder. Zpochybňuje v podstatě hned první bod, dá-li se situace mezi Izraelem a arabskými státy na jaře roku 1967 posuzovat jako krize. Přítomnost egyptských jednotek na Sinaji se sice může jevit jako dostatečný podnět, ale obrněné divize se v této oblasti formulovaly do obranných pozic. I podpis obranného paktu mezi Egyptem, Sýrií, Jordánskem a Irákem by neměl hrozbu představovat. A to

¹⁷⁷ Přepis mimořádného zasedání Valného shromáždění OSN, projev Abba Ebana. Dostupné online z: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-180049/>

¹⁷⁸ Tamtéž, bod 142.

¹⁷⁹ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 162.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 163.

už ze své podstaty obranné smlouvy či vzhledem k několika konkrétním situacím, kdy na hranicích docházelo k drobným potyčkám či vzdušným soubojům. Tyto události však obranný pakt neaktivovaly. Pocit krize mohly zmírnit i izraelské kroky, které se snažily navodit falešný pocit nízkého rizika útoku. Ať už se jedná o stažení 30 tisíc záložníků, veřejný projev ministra Dajana, že na vojenskou intervenci a osvobození Tiranské úžiny je již pozdě, nebo vyslání velvyslance na jednání do USA. Sám Dajan uvádí, že se těmito kroky Izrael snažit vzbudit dojem, že se do války jít nechystá a že naopak plánuje vyčerpávat všechny diplomatické možnosti.¹⁸¹

Jiný pohled nabízí tezi, že odpovědnost za vzniklý konflikt nepadá v podstatě ani na jednu stranu. Jednalo se o důsledky sáhodlouhého problému v oblasti, kterému nebyl nikdo schopen zabránit. Podle Lewise všechny zúčastněné strany nemohly jinak než směřovat ke konfliktu, proto označuje hledání agresora za irelevantní.¹⁸²

Otázkou však zůstává, byl-li tento preemptivní úder skutečně poslední možností a pokusy o jiná řešení byly vyčerpány. Zkusíme si tedy nejsilnější diplomatické pokusy shrnout. Odvolání jednotek UNEF ze Sinajského poloostrova 17. května 1976 a uzavření Tiranské úžiny o pět dní později vyvolalo ve světě odezvu. První snahou garantovat Izraeli bezpečnostní závazky mělo být vytvoření námořního svazu západními mocnostmi. K ničemu konkrétnímu však nedošlo a tato snaha vyzněla naprázdno.¹⁸³ Politickou reakci směrem do zahraničí začal vyvíjet pochopitelně i Izrael. Ministr Eban ihned zahájil jednání s tradičním spojencem Francií. Ta však po ukončení války v Alžírsku přestala vnímat spojení s Izraelem jako nutnost pro naplnění svých zájmů v oblasti. Paříž se naopak snažila rozvíjet obchodní a ekonomické vztahy s arabskými státy. Prezident De Gaulle sice ministra ujistil, že Francie zničení Izraele nedopustí, ale pokáral ho, že za napjatou situaci si může Tel Aviv sám. Jednání v Londýně diplomatický posun nepřineslo. Ministerský předseda J. H. Wilson se ani nesnažil Ebana přemluvit, aby válku oddálil. Pouze konstatoval, že konečné rozhodnutí musí učinit Washington. Zástupci Spojených států vyjádřili nelibost ze snahy Izraele řešit situaci diplomaticky. Naopak ho povzbudil k vojenské intervenci za předpokladu, že bude rychlá a účinná.¹⁸⁴

¹⁸¹ DAYAN, Moshe. *Story of My Life: An Autobiography*. New York: William Morrow and Company, 1976. s. 341.

¹⁸² LEWIS, Bernard. *Dějiny Blízkého východu*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2007. s. 320.

¹⁸³ HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 184.

¹⁸⁴ TERNER, Erich, *Dějiny státu Izrael*. Praha: KORA, 1991. s. 146-147.

Dále nás musí pochopitelně zajímat, jestli měl Izrael možnost jednat s arabskými státy a jestli by přinesla tato jednání vůbec nějaký výsledek. Odpověď můžeme jen nepřímo dovozovat. Z rétoriky a činů arabské aliance lze vyčíst záměr dostat Izrael pod tlak a způsobit mu škody. Jedním faktorem, který by případná jednání ovlivnil byly bezpochyby nálady obou stran. Jen těžko si lze představit, že by jednání bylo vedeno ve věcné rovině. Druhým bodem jsou pak ústupky, které by mohl Izrael soupeři nabídnout. Vzdát se možnosti proplovat Tiranskou úžinou by v budoucnu Izrael ekonomicky vyčerpalo, čehož si byl Egypt moc dobře vědom. Od záměru poškodit Izrael by tedy Egypt asi jen těžko ustoupil, ale s podporou USA a dalších západních mocností by mohl být kompromis přinejmenším předmětem jednání. Takový pokus by navíc princip poslední možnosti výrazně posílil.

4.5. Proporcionalita cílů a prostředků

Pokud hodnotíme princip proporcionality, vyvstane nám řada problémů. Velmi těžko se totiž hodnotí rovnováha mezi pomyslnými klady a zápory. Možnost spočítat do jaké míry bude a bylo utrpení a ztrátám zabráněno a na straně druhé, jaké utrpení a ztráty tomu budou a byly podřízeny, v podstatě neexistuje. Sám Walzer dokonce tento princip do důvodů k vyhlášení války téměř nezařazuje a pracuje s ním až coby součást *jus in bello*.¹⁸⁵ Je tedy potřeba najít zásadu proporcionality zamýšlenou a poté skutečnou, proporcionalitu cílů a proporcionalitu prostředků. Byly prostředky, které Izrael plánoval ve válce použít v souladu s cíli, které sledoval? A byly prostředky, které nakonec použil shodné? Válka měla být vedena primárně bleskovým leteckým útokem, který měl za cíl snížit bojeschopnost nepřátelského letectva. Takové cíle bezpochyby odpovídají plánovaným prostředkům. Skutečná situace byla dokonce daleko efektivnější. Během bleskových náletů izraelská letadla zničila 416 nepřátelských strojů. Ztráty na izraelské straně byly nepoměrné. Důležitější však byl důsledek. Izrael získal absolutní vzdušnou převahu, což se v následném průběhu války ukázalo jako klíčové. Můžeme tak s jistotou

¹⁸⁵ WALZER, Michael. Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady. Praha: Academia, 2019. s. 227-232.

tvrdit, že prostředky použité při tomto útoku zcela jasně dodržely princip proporcionálních cílů.

Dalším cílem Tel Avivu bylo nepochybně zbavit se egyptské hrozby na Sinaji. Nepřítel ve výhodných pozicích, v obrovských počtech a v podstatě na hranicích představuje vysoké riziko. Proto i použité prostředky k odstranění této hrozby měly odpovídat. Vedlejším cílem pak mělo být uvolnění Tiranské úžiny, jejíž blokáda představovala pro Izrael hospodářskou újmu. Na poloostrově bylo potřeba eliminovat sedm egyptských divizí, které představovaly hrozbu. Počítalo se se vzdušnou podporou, hlavní zátěž však měla padnout na pozemní jednotky. Tyto boje se měly odehrávat na Sinajském poloostrovu, který byl donedávna vnímán jako neutrální území pod správou jednotek UNEF. Nepředpokládaly se tak velké ztráty na infrastruktuře či civilním majetku a obyvatelstvu. Výhodu představovaly informace rozvědky, díky kterým izraelská armáda znala detailní rozmístění egyptských sil. Proto i plánování a užití konkrétních prostředků mohlo být účelné a efektivní. I zde tedy zvolené prostředky odpovídaly zvoleným cílům a ctily princip proporcionality. Skutečný postup izraelských jednotek byl i přes větší podporu letectva pomalejší. Prvotní cíl bylo egyptskou armádu rozdělit na dvě části a vypořádat se s každou zvlášť. Po překvapivém úspěchu izraelské jednotky cíle rozšiřovaly a postupně zahnal nepřítel až za Suezský průplav. Mnohdy skrze velmi riskantní taktické boje a operace, které však nakonec účel vždy splnily. Během čtyř dní tedy Egypt přišel o sedm divizí a Tel Aviv ovládal Sinajský poloostrov. Podařilo se mu zabránit egyptské invazi do Izraele a nepříteli držel na krku pomyslný nůž. Ministr Dajan dokonce ujišťoval veřejnost, že Izrael už svých cílů dosáhl, a přestože bylo v jeho moci obsadit Suezský průplav, neučiní tak.¹⁸⁶ Kromě jasně definovaných a dosažených cílů tak můžeme jen znovu zdůraznit platnost principu správného záměru.

Dobytí Západního břehu už si vyžadovalo prostředky trochu specifitější. Jednalo se o hustě obydlenou oblast navíc s velkým počtem kulturních památek, které byly cenné pro obě strany. Z vojenského hlediska bylo důležité obsadit pozice, ze kterých je možné Jeruzalém ostřelovat. Ze symbolického hlediska mělo nedozírnou hodnotu Staré město. A tomu musely odpovídat i prostředky, jimiž se izraelská armáda rozhodla tohoto cíle dosáhnout. Cílem bylo znemožnění Jordánsku jednoduše ostřelovat

¹⁸⁶ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 494

a kontrolovat izraelské pozice v Jeruzalémě. Nejjednodušším prostředkem, jak takových cílů dosáhnout bylo nepochybně letectvo a bombardování. Znamenalo by to však devastaci Starého města a nepochybně i velké ztráty na civilních objektech a civilistech osobně. Plány proto musely zahrnovat boj muže proti muži. Obsazení opevněných pozic na výšinách východně od Jeruzaléma proběhlo skutečně za letecké podpory a masivního bombardování. Můžeme tedy shrnout machiavelistickým „účel svěť prostředky.“ Diskutabilnější je však dobytí Starého města. Jednalo se o akci velice riskantní a vojensky ne zcela podstatnou. Ztráty, které zde obě strany utrpěly jsou nesrovnatelné s dalšími frontami tohoto konfliktu.^{187,188} Dalším negativem bylo vystěhování téměř 300 tisíc Palestinců z dobytých území.¹⁸⁹ Opravdu to byly vhodné zvolené prostředky k tak vojensky malému cíli? Nebo teorie spravedlivé války může akceptovat i symbolický cíl jako oprávněný? Pravdou je, že dobytí Starého města vyvolalo neskutečnou vlnu euforie. Izraelci cítili zadostiučinění a vnímali, že konečně vybojovali svou existenci. Někteří sionisté dokonce mluvili o Božím znamení a Zemi zaslíbené.¹⁹⁰ Pro náboženské fundamentalisty by tak asi jakékoliv prostředky byly adekvátní, teorie spravedlivé války ale takovou myšlenku akceptovat nemůže skrze velké principiální nebezpečí.

Cíle syrské fronty se dají shrnout do oblasti Golanských výšin. A to z vojensky strategického hlediska, neboť to byly výhodné pozice pro ostřelování oblasti Galileje. Je to území poněkud hornaté a nepřátelské pozice, opět celkem dobře zmapované díky práci rozvědky, byly silně opevněné a těžko přístupné. Plány nepochybně zahrnovaly ostřelování a bombardování. První tři dny však takový přístup nepřinesl výraznější postup a po ukončení sinajské fronty se část izraelské armády přesunula právě sem. Zde náročným a pomalým postupem tanků a těžké techniky postupně dobývala jednu nepřátelskou obrannou pozici za druhou. Zamezila tak dalšímu ostřelování izraelských pozic a civilních cílů. Což byl v této oblasti jev bohužel celkem častý.¹⁹¹ I když byl postup celkem krkolomný, syrské jednotky se nakonec 10. června stáhly. Bylo tak opět dosaženo cílů přiměřenými prostředky.

¹⁸⁷ SACHAR, Howard M. Dějiny státu Izrael. Praha: Regia, 1998. s. 500.

¹⁸⁸ ČEJKA, Marek. Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu. Brno: Barrister & Principal, 2013. s. 114.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 119.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 115.

¹⁹¹ HERZOG, Chaim. Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. s. 230.

4.6. Dostatečně vysoká pravděpodobnost úspěchu

Naplnění tohoto principu je znovu celkem obtížné definovat a hodnotit. Těžko můžeme předem spočítat všechny různé aspekty vojenského střetnutí a predikovat průběh. Zároveň musíme přihlídnout k principu proporcionality. Bez sebemenší vojenské naděje na úspěch by právě proporcionalita cílů a prostředků začala silně pokulhávat. Podle Toner, lze dokonce tento princip hodnotit až zpětně s odstupem času.¹⁹² Teoretici spravedlivé války i vojenští odborníci se shodují, že větší šanci na úspěch má válka útočná. Ačkoliv Izrael provedl preemptivní úder z důvodu obrany, jako taková byla válka vedena útočně. Číslo hovoří v neprospěch Tel Avivu. Co do počtu vojáků i vybavení jej soupeř převyšoval. Podstatné je uvědomit si i fakt, že Izrael byl v obklíčení celé aliance nepřátel. Plánovaný úder tak nemohl být veden pouze jedním směrem a vojenské síly tak musely být rozděleny. Další nevýhodou byla mobilizace. Egypt se mohl opřít o stálou profesionální armádu, zatímco Izrael musel své jednotky doplnit o aktivní zálohy.

Ukazatele, které ale hrály ve prospěch Izraele jsou také podstatné. Především se jednalo o vynikající práci izraelské rozvědky. Díky ní znala izraelská armáda s nebyvalou přesností rozmístění velké části jednotek nepřítele a znala i jeho harmonogram. To se dalo využít pro naplánování ideálního útoku. První masivní útok byl plánován ze vzduchu a měl za cíl poskytnout pro budoucí průběh Izraeli značnou výhodu. Toho se nakonec dosáhnout podařilo, a to dokonce v takové míře, až tomu někteří izraelští velitelé nechtěli uvěřit.

Důležité je také si uvědomit, že Izrael byl vystaven tlaku, podle některých ukazatelů si skutečně mohl připadat jako pod gilotinou. V takovém případě teorie spravedlivé války tento princip odsouvá do pozadí a umožňuje ohroženému státu dát najevo nesouhlas s agresí v podobě vojenské akce.

Zpětně můžeme z izraelského pohledu hodnotit šestidenní válku jako velmi úspěšnou. Po vojenské stránce se podařilo zamezit vpádu nepřátelských jednotek, a dokonce ztrojnásobit svoji rozlohu. A to hlavně na územích, která jsou z vojenského hlediska klíčová. Ohromným úspěchem byla vlna euforie, a to nejen po obsazení

¹⁹² TONER, Christopher. The Logical Structure of Just War Theory. *The Journal of Ethics*. 2/2010, roč. 14, s. 94.

Starého města, ale po výhře všeobecně. Právě zisk obrovských území ale představoval pro Izrael také riziko. V této oblasti zbylo spoustu palestinských obyvatel, kteří pod vojenskou správou Tel Avivu jen těžko mohli být spokojeni. Navíc, když stejná území byla zaplňována osadníky. I tato skutečnost budoucímu vývoji v oblasti moc nepomohla.

4.7.Princip rozlišování

Nezákladnějším principem vedení války je pochopitelně rozlišování mezi vojáky a civilisty. Teoretická kapitola tohoto principu využívá dokonce trojí Rawlsovo dělení. Snaží se určit odpovědnost za vzniklé škody během válečného konfliktu. Vojenská intervence by měla směřovat proti původci agrese. Ve válečném konfliktu jsou takovými subjekty i nepřátelští vojáci. A to i přesto, že za rozhodnutí válku vyvolat odpovědnost nenesou. Pro splnění dalšího kritéria je tak podstatná otázka, jestli Izrael dostatečně rozlišoval mezi civilisty a vojáky, kteří pro něj představovali hrozbu.

Už u prvního úderu, tedy bleskového leteckého bombardování, můžeme spatřit problém. Útok byl plánován a veden výhradně proti nepřátelským strojům a základnám. Vyžádal si obrovské materiální škody. Díky tomu, že většina letadel byla pro překvapivý útok zničena na zemi, byly ztráty na životech minimální. Plošné bombardování s sebou však vždy nese riziko zásahu nevojenských cílů. Trochu nešťastnou událostí z této fáze války tak může být útok na loď USS Liberty, který si vyžádal 34 lidských životů a dalších 171 zraněných.¹⁹³ Princip rozlišování to však narušit nemůže, neboť neohlášená americká loď pro izraelské piloty představovala nebezpečí.

U pozemních operací na všech frontách byl útok taktéž veden vůči nepřátelským jednotkám. Většinou se jednalo o opevněné pozice, které poskytovaly nepříteli možnost beztrestně a bezpečně ostřelovat izraelské jednotky. Útok na ně tak byl zcela logický a ospravedlnitelný. Jediným zádrhelem může být dobytí Starého města. Zde se bojovalo v ulicích mezi domy. V době bitvy byla většina obyvatelstva evakuována. Ale i přes

¹⁹³ ČEJKA, Marek, Dějiny moderního Izraele. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 118.

nepoužití ničujících zbraní byly škody na veřejném majetku značné. 11. června, tedy den po ukončení bojů, byla dokonce celá čtvrť Mughrabi srovnána se zemí. Tato oblast byla v blízkosti Zdi nářků a nově vzniklý prostor byl využit pro židovské poutníky. Původní obyvatelé dostali na evakuaci tři hodiny.¹⁹⁴ I přes tyto příklady ale můžeme zhodnotit, že izraelský úder byl veden výhradně proti vojenským cílům s úkolem eliminovat hrozbu a nebezpečí.

¹⁹⁴ ČEJKA, Marek, Dějiny moderního Izraele. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 119.

5. Závěr

Šestidenní válka byla překvapivým útokem ze strany Izraele. V prvních hodinách války tento úder poskytl Tel Avivu v podstatě neomezenou vzdušnou převahu, která byla pro další vývoj války klíčová. Egypt, jakožto hlavní hráč arabské koalice, se pravděpodobně nechystal na Izrael v bezprostřední době vojensky zaútočit. V jarních měsících roku 1967 sice došlo k několika potyčkám na hranicích Izraele, který svou pozici bez problému uhájil. Tyto střety však nebyly vnímány jako zahájení války. Dokonce ani neaktivovaly obranný pakt arabských států. Není tedy pravděpodobné, že se chystal masivní vojenský útok s cílem Izrael zničit. I tak byl ale Izrael v nebezpečí a byl terčem agrese. Egypt vyvíjel ekonomický tlak především blokadí Tiranské úžiny. Nutnost mobilizovat Izrael také vyčerpávala. Proto padlo rozhodnutí zahájit vojenskou intervenci.

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku, šlo-li o preemptivní úder či nikoliv, však není zcela jednoznačná a v současnosti ani nemůže být definitivní. Můžeme maximálně analyzovat naplnění či neexistenci podmínek pro splnění tohoto principu. Izrael byl pod tlakem, vojenským i ekonomickým, bylo mu vyhrožováno, mezinárodní vyjednávání pokulhávala. Dle předložených faktů ale nemůžeme s jistotou zpětně predikovat události, které by nastaly v případě neválčení. Zároveň také můžeme spatřit i jiné motivace nežli odvrácení zničení židovského státu. Obsadit výhodné pozice na Golanských výšinách či v pásmu Gazy, eliminovat útoky palestinských aktivistů zejména z OOP obsazením Západního břehu, či znovu obsazení Sinajského poloostrova. Z izraelského pohledu šlo o cíle logické, do budoucna obranné, s teorií spravedlivé války a principem správného záměru či dokonce preemptivního útoku ale slučitelné nejsou.

Další principy teorie již tak problematické nejsou. Izrael vedl válku zaštitěnou rozhodnutím vojenských i politických představitelů. Zdálo se, že všechny mírové cesty byly vyčerpány. Přeci jenom každý další den vyčkávání přinášel Izraeli větší ekonomické ztráty a vyšší napětí. Co se týče proporcionality, tento princip byl naplněn beze zbytku. Izraelské ozbrojené složky vynaložily přiměřené úsilí s maximální efektivitou, která eliminovala ztráty na životech a dopomohla dosáhnout stanovených cílů v co nejkratším čase. Vojenské odhady a hypotézy v případě prvního úderu Izrael favorizují. Izraelská armáda byla daleko lépe koordinovaná. Vybavení měly v průměru

obě strany srovnatelné. Izrael měl nižší počty techniky, oproti například syrskému letectvu ale měla jasnou technickou převahu. To může doložit i sestřelení šesti syrských stíhaček v květnu 1967 bez ztráty jediného letadla. Vojenský úder byl Izraelem veden na klíčové vojenské cíle nepřítele s cílem snížit jeho schopnost působit škody. I to se podařilo s nejvyšší možnou efektivitou.

Současná situace na Blízkém východě vypadá o poznání jinak než v období šestidenní války. Některé okolní arabské státy Izrael oficiálně uznávají. I přestože v oblasti stále dochází k potyčkám a střetům (primárně raketovým útokům) nejedná se již o otevřenou válku. V tomto ohledu to můžeme vnímat jako posun. I proto můžeme hodnotit šestidenní válku jako úspěšnou. A to jak z hlediska vojenského a geopolitického, ale také z hlediska teorie spravedlivé války.

Teorie spravedlivé války se snaží nastavit mantinely, ve kterých je potřeba se držet, aby mohla být vojenská intervence označena za legitimní. Na tuto hranici lze však nahlížet z různých úhlů pohledu a je tedy částečně proměnná. Diplomová práce s určitými výtkami dokázala, že Izrael jednal v souladu s principy spravedlivé války. Zároveň nastolila otázku, co všechno může být preemptivním útokem a kolika pohledy ho lze vnímat. Zde se otevírá možnost pro další zkoumání a detailnější představení co nejvíce druhů preemptivního útoku a různých teorií, které se jím zabývají. Ty by mohly v budoucnu přinést do problematiky nové světlo.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Definition of Aggression Resolution 3314. Official Documents United Nations General Assembly. Dostupné online např. z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement>

Charta Organizace spojených národů, článek 33, s. 25. dostupné online z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Chartúmská rezoluce, dostupné online z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-khartoum-resolutions>

Globální politický závazek Organizace spojených národů Responsibility to Protect, dostupné online z: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/18432/IDL-18432.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

Přepis mimořádného zasedání Valného shromáždění OSN, projev Abba Ebana. Dostupné online z: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-180049/>

Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005, dostupné online z: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf

Rezoluce Rady bezpečnosti č. 242. Dostupné online z: <https://digitallibrary.un.org/record/90717#record-files-collapse-header>

Sdělení č. 29/2018 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí změn Římského statutu Mezinárodního trestního soudu týkajících se zločinu agrese, přijatých v Kampale dne 11. června 2010.

Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. New York: General Assembly of United Nations, 2017. Dostupné online např. z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/209/73/PDF/N1720973.pdf?OpenElement>

Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949. Dostupné online např. z: https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf

Literatura

BAREŠ, Ladislav. GOMBÁR, Eduard. VESELÝ, Rudolf. *Dějiny Egypta*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2009. 821.

BLACK, Ian. MORRIS, Benny. *Mossad, Izraelské tajné války. Dějiny izraelské tajné služby*. Brno: JOTA, 2001. 625 s.

BROWN, Davis. *The Sword, the Cross, and the Eagle: The American Christian Just War Tradition*. Lanham: Rowan & Littlefield, 2008. 312 s.

BROŽ, Ivan. *Arabsko-izraelské války 1948 – 1973*. Praha: Epoque, 2005. 360 s.

von CLAUSEWITZ, Carl. *O válce*. Praha: Academia, 2008. 749 s.

COADY, Cecil Anthony John. *Morality and Political Violence*. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. 332 s.

ČEJKA, Marek, *Dějiny moderního Izraele*. Praha: Grada Publishing, 2012. 351 s.

ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Barrister & Principal, 2013. 329 s.

DAYAN, Moshe. *Story of My Life: An Autobiography*. New York: William Morrow and Company, 1976. 640 s.

DINSTEIN, Yoram. *War, Aggression and Self-Defence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 440 s.

GALSTON, A. William. *The Perils of Preemptive War*. *Philosophy & Public Policy Quarterly*. 4/2002, roč. 22, s. 2-6.

GROTIUS, Hugo. KESLEY, W. Francis. *The Law of War and Peace: De jure belli ac pacis libri tres*. Indianapolis: Bobbs-Merril, 1995. 946 s.

HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války: válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2008. 617 s.

HOBBS, Thomas, *Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického*. Praha: OIKOYMENH, 2009. 728 s.

HUDSON, Kimberly. *Justice, Intervention, and Force in International Relations. Reassessing Just War Theory in the 21st Century*. Londýn: Routledge, 2009. 208 s.

HURKA, Thomas. *Proportionality in the Morality of War*. *Philosophy & Public Affairs*. 1/2005, roč. 33, s. 34-66.

KAMM, Francis. *Making War (and its Continuation) Unjust*. *European Journal of Philosophy*. 3/2002, roč. 9, s. 328-343.

KOPEČNÝ, Tomáš. *Just post bellum – spravedlnost po válce*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Fakulta Filosofická. 53 s.

KURTULUS, N. Ersun. *The Notion of a „Pre-Emptive war:“ the Six Day War Revisited*. *Middle East Journal*. 2/2007, roč. 61, s. 220-238.

LEE, Steven. *Ethics and War: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. 2012. 328 s.

LEWIS, Bernard. *Dějiny Blízkého východu*. Praha: NLN, Nakladatelství lidové noviny, 2007. 383 s.

MARGALIT, Avishai. *On Compromise and Rotten Compromise*. Princeton: Princeton University Press, 2010. 240 s.

MCMAHAN, Jeff. *Just War*. In: GOODIN, Robert, Philip PETTIT a Thomas POGGE. *A Companion to Contemporary Political Philosophy*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2009, s. 669-677.

MCMAHAN, Jeff. *Preventive War and the Killing of the Innocent*. In: SORABJI, Richard a David RODIN, ed. *The Ethics of War*. Londýn: Routledge, 2006, s. 169-190.

NARVESON, Jan. *Pacifism: A Philosophical Analysis*. *Ethics*. 4/1965, roč. 75, s. 259-271.

- OREND, Brian. *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press, 2006. 289 s.
- ORLÍK, Karel. *Zápas o zemi zaslíbenou. Křesťanský pohled na podstatu izraelsko – arabského konfliktu*. Havlíčkův Brod: ICHTYS, 1991. 79 s.
- POJAR, Miloš. *Izrael*. Praha: Libri, 2009. 184 s.
- RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. 219 s.
- RODIN, David. *The Moral Inequality of Soldiers: Why jus in bello Asymmetry is Half Right*. In: SHUE, Henry a David RODIN, ed. *Just and Unjust Warriors*. Oxford: Oxford University Press, 2008, 44-68 s.
- RYAN, L. Joseph. *The Myth of Annihilation and the Six-Day War*. *Worldview*. 9/1973, roč. 16, s. 38-42.
- SACHAR, Howard M. *Dějiny státu Izrael*. Praha: Regia, 1998. 767 s.
- SCHULZE, Kirsten E. *Arabsko-izraelský konflikt*. Brno: CPress, 2008. 182 s.
- SUTOR, Bernhard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení*. Praha: Filosofia, 2014. 301 s.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002. 311 s.
- TERNER, Erich, *Dějiny státu Izrael*. Praha: KORA, 1991. 266 s.
- THÚKYDIDÉS, *Dějiny peloponéské války*. Praha: Odeon, 1977. 595 s.
- TONER, Christopher. *The Logical Structure of Just War Theory*. *The Journal of Ethics*. 2/2010, roč. 14, s. 81-102.
- VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Praha: Filosofia, 2014. s. 352 s.
- WALZER, Michael. *Arguing about War*. *New Haven*: Yale University Press. 2004. 224 s.
- WALZER, Michael. *Spravedlivé a nespravedlivé války. Morální argumentace s historickými příklady*. Praha: Academia, 2019. 555 s.
- WANNER, Jan. *Krvavý Jom Kippur, čtvrtá a pátá arabsko-izraelská válka ve světové politice*. Praha: Libri, 2002. 356 s.

Internetové zdroje

OREND, Brian. War. In: Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Stanford University, 2008. [cit. 7.6.2022]. Dostupné online z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/war/>

SAMPLE, Ian, 2017. Treaty banning nuclear weapons approved at UN. In: The Guardian. [online]. 7.5.2017 [cit. 7.6.2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/07/treaty-banning-nuclear-weapons-approved-un>